

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЛІНГВОДИДАКТИКИ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**на тему РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ AMBITION В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ
МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ Е. ХЕМІНГВЕЯ “СТАРИЙ І МОРЕ”)**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0357-а-з
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.041 Германські мови та
літератури (переклад включно),
перша-англійська
освітньо-професійної програми
Мова і література (англійська)
Герасименко Дар'я Олександрівна

Керівник к.ф.н., доц. Шевчук О.В.

Рецензент к.ф.н., доц. Лужаниця О.І.

Запоріжжя – 2022

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет іноземної філології

Кафедра англійської філології та лінгводидактики

Освітній рівень магістр

Спеціальність 035 Філологія

Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська

Освітня програма Мова і література (англійська)

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. завідувача кафедри
Надточій Н. О.

«___» _____ 2022 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

ГЕРАСИМЕНКО ДАР'І ОЛЕКСАНДРІВНІ

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проекту) «Реалізація концепту АМВІТІОН в сучасній англійській мові (на матеріалі повісті Е. Хемінгвея “Старий і море”)»

Керівник кваліфікаційної роботи (проекту) Шевчук Оксана Василівна,
к. філол. н., доцент

затверджені наказом ЗНУ від «24» травня 2022 року № 571-с

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проекту): 30 листопада 2022 року

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проекту) Особливості розмовного стиля сучасної англійської мови, які відтворюються на матеріалі американських авторів, а також особливості його перекладу українською мовою

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити розглянути поняття функціонального стиля у сучасній лінгвістиці; дослідити різні підходи до вивчення розмовного стиля сучасної англійської мови; проаналізувати мовні рівні функціонування розмовного стилю у сучасній англійській мові; описати типові та специфічні риси розмовного стиля на матеріалі американських авторів; здійснити міжрівневу категоризацію стилістичних засобів на матеріалі Дж. Грішема «Апеляція»

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проекту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Шевчук О.В., к.ф.н., доцент	25.05.2022	25.05.2022
Розділ 1	Шевчук О.В., к.ф.н., доцент	13.06.2022	13.06.2022
Розділ 2	Шевчук О.В., к.ф.н., доцент	09.09.2022	09.09.2022
Висновки	Шевчук О.В., к.ф.н., доцент	17.11.2022	17.11.2022

6. Дата видачі завдання: 25.05.2022 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх вивчення та аналіз;	травень 2022	виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	червень 2022	виконано
3.	Написання вступу	червень 2022	виконано
4.	Написання теоретичного розділу	липень 2022	виконано
5.	Написання практичного розділу	серпень 2022	виконано
6.	Формулювання висновків	жовтень 2022	виконано
7.	Проходження нормоконтролю	листопад 2022	виконано
8.	Одержання відгуку та рецензії	листопад 2022	виконано
9.	Захист	грудень 2022	виконано

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)

Магістрант

_____ Д.О. Герасименко
(підпис)

Керівник роботи (проекту)

_____ О. В. Шевчук
(підпис)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер

_____ Е. О. Веремчук
(підпис)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 62 стор., 80 джерела.

Об'єктом дослідження є лінгвоконцепт AMBITION в англomовному світі.

Мета – проаналізувати компоненти макроструктури лінгвоконцепту AMBITION та засоби його реалізації в англomовному світі.

Теоретико-методологічні засади: численні наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, присвячені актуальним проблемам теорії концептів (В. І. Карасик, Д. С. Ліхачов, О. С. Кубрякова, В. І. Міркін, Ю. А. Стернін, З. Д. Попова), у тому числі роботи, пов'язані з дослідженням проблем створення концептуальних моделей (О. О. Потебня, М. В. Піменова, Н. В. Крючкова, С. В. Кузлякін, М. Л. Ковшова, А. П. Мартинюк).

Отримані результати: периферію становить поле інтерпретації, що містить оцінки та інтерпретації змісту макроконцепту АМБІЦІЯ різними носіями мови. Периферія цього макроконцепту пов'язана з фразеологізмами мови. Як і будь-який концепт, макроконцепт AMBITION має багатокомпонентну структуру і займає одне з основних місць у сучасній англomовній картині світу. Концепт AMBITION відтворюється за допомогою основного аналізу лексеми, яка його позначає.

Ключові слова: *концепт, концептосфера, мікроконцепт, макроконцепт, лексема.*

Дефініційний аналіз лексем *ambition*, *ambitious*, що позначають англійські макроконцепти *AMBITION*, дозволяє виділити когнітивні ознаки *ambition*: бажання, рішучість, бажання, бажання, як мікросфер концепту. Тому значення мови для когнітивної науки надзвичайно велике, оскільки за допомогою мови можна об'єктивувати інтелектуальну (розумову та пізнавальну) діяльність, тобто вербалізувати її.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 КОНЦЕПТ ЯК ЗМІСТОВА ОДИНИЦЯ КАРТИНИ СВІТУ....	7
1.1. Концепт як ключове поняття когнітивістики	7
1.2. Картина світу: її типи та складові	13
1.3. Мовні засоби об'єктивації концепту.....	20
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ МАКРОСТРУКТУРИ ЛІНГВОКОНЦЕПТУ АМБІТІОН В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ. ХЕМІНГВЕЯ «СТАРИЙ І МОРЕ».....	24
2.1. Аналіз значення слова АМБІТІОН в сучасній англійській мові ..	24
2.2. Концептуальний аналіз структури концептосфери АМБІТІОНІСТЬ..	35
2.3. Аналіз особливостей макроструктури концепту АМБІТІОН у повісті Ернеста Хемінгуея «Старий і море»	40
ВИСНОВКИ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	57
СПИСОК ФАКТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ	63

ВСТУП

У житті ми зустрічаємо безліч різних слів і понять, але не завжди знаємо їх значення, і який сенс в них вкладено. Розуміння того, що значить слово, допомагає нам краще розібратися не тільки в його значенні, а й в тому, як і коли його доречно використовувати. У поданій роботі досліджуються особливості макроструктури лінгво - концепту AMBITION в англomовній картині світу.

Вперше в своїх роботах С. О. Аскольдов – Алексєєв вжив поняття «концепт», у якості уявного утворення, яке заміщає в процесі думки невизначену безліч предметів, дій, розумових функцій одного і того ж роду. Пізніше Д. С. Лихачов, О. С. Кубрякова, В. І. Карасік, В. Я. Миркін, О. О. Потєбня, Попова З. Д., Стернін Й. А дали своє визначення поняття «концепт».

Саме концепт є ключовим поняттям когнітивної лінгвістики. Однак, незважаючи на те, що поняття *концепт* можна вважати для сучасної когнітивістики досить дослідженим, його зміст дуже істотно варіюється в концепціях різних наукових шкіл і окремих вчених. Концепт може бути вербалізован у випадку комунікативної необхідності різними способами: лексичними, фразеологічними, синтаксичними та іншими, тобто цілим комплексом мовних засобів, систематизація та семантичний опис яких дозволяють виділити когнітивні ознаки і когнітивні класифікатори, які можуть бути використані для моделювання концепту.

Проблема концептів є першочерговою та злободенною у сучасній когнітивній лінгвістиці, тому **актуальність** даної роботи полягає у дослідженні значущості концептосфери АМБІТНІСТЬ у сучасній англomовній картині світу, а також її польової моделі, а саме: аналіз дефініцій термінів

«ambition», «ambitious», виокремлення ключових мікроконцептів навколоядерної ділянки, які формують макроконцепт AMBITION, виявлення його когнітивних ознак та змісту за допомогою сучасних англомовних лексикографічних джерел.

Об'єктом дослідження є лінгвоконцепт AMBITION в англомовній картині світу, а **предметом** – засоби лексичної реалізації макроструктури концепту AMBITION у повісті Е. Хемінгвея «Старий і море» .

Метою дослідження є аналіз складових макроструктури лінгвоконцепту AMBITION в англомовній картині світу та засоби його реалізації в повісті Е. Хемінгвея «Старий і море» .

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- 1) вивчити концепт, як ключове поняття когнітивістики;
- 2) розглянути картину світу, її типи та складові;
- 3) встановити мовні засоби об'єктивації концепту AMBITION;
- 4) проаналізувати значення слова AMBITION в сучасній англійській мові;
- 5) здійснити концептуальний аналіз структури концептосфери АМБІТНІСТЬ;
- 6) висвітлити особливості реалізації концепту AMBITION на матеріалі повісті Е. Хемінгвея «Старий і море».

У відповідності до мети та поставлених завдань були обрані загальнонаукові та лінгвістичні **методи** дослідження: метод критичного читання, основні операції якого – аналіз, інтерпретація, синтез і оцінка – використовувалися при опрацюванні наукової літератури; метод аналізу словникових дефініцій – для аналізу значення слова AMBITION в сучасній англійській мові; метод концептуального аналізу – для визначення структури концептосфери АМБІТНІСТЬ, метод контекстуального та структурно-семантичного аналізу для – висвітлення особливості реалізації концепту AMBITION на матеріалі повісті Е. Хемінгвея «Старий і море».

Теоретико-методологічні засади дослідження ґрунтуються на роботах вітчизняних та зарубіжних вчених присвячених актуальним проблемам теорії концептів (В. І. Карасик [Карасик 2005], Д. С. Лихачов [Лихачев 1997], О. С. Кубрякова [Кубрякова 2004], В. Я. Міркін [Миркин 2004], Й. А. Стернін [Стернин 2003], З. Д. Попова [Попова 2003]), зокрема роботи, пов'язані із вивченням проблем створення концептуальних моделей (О. О. Потебня [Потебня 1993], М. В. Пименова [Пименова 2004], Н. В. Крючкова [Крючкова 2005], С. В. Кузлякін [Кузлякин 2005], М. Л. Ковшова [Ковшева 2006], А. П. Мартинюк [Мартинюк 2006]).

Матеріалом нашого дослідження слугували сучасні англомовні словники та повість-притча Е.Хемінгвея «Старий і море».

Наукова новизна полягає в тому, що вперше було досліджено макроструктуру концепту AMBITION та засоби його реалізації в англомовній картині світу, зокрема на матеріалі сучасних лексикографічних джерел та повісті Е. Хемінгвея «Старий і море».

Теоретичне значення роботи визначається тим, що було виявлено та досліджено основні складові макроструктури концепту AMBITION на матеріалі повісті Е.Хемінгвея «Старий і море». Також, було проаналізовано засоби реалізації концепту AMBITION на поданому матеріалі.

Практичне значення роботи полягає в тому, що результати дослідження можуть бути використані під час проведення занять із когнітивної лінгвістики, дискурсології та практичних занять з інтерпретації тексту, а також у науково-дослідній діяльності, при підготовці лекцій та семінарських занять з дискурсології та текстології у спецкурсі з лінгвопрагматики.

Логіка дослідження зумовила структуру магістерської роботи, яка включає вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел, що нараховує 79 позицій.

У вступі зазначається актуальність дослідження, об'єкт, предмет, поставлені мета та завдання, подано огляд літератури відповідно до заданої проблематики.

У першому розділі розглядається концепт як змістова одиниця картини світу, а саме концепт як ключове поняття когнітивістики, картина світу: її типи та складові, мовні засоби об'єктивації концепту.

У другому розділі висвітлено вивчення макроструктури лінгвоконцепту AMBITION в сучасній англійській мові, тобто здійснено аналіз значення слова AMBITION, концептуальний аналіз структури концептосфери АМБІТНІСТЬ та виявлені засоби реалізації концепту AMBITION на матеріалі повісті Е. Хемінгвея « Старий і море». У висновках подано ключові результати, що відповідають поставленим завданням дослідження.

Загальний обсяг роботи становить 59 сторінок.

РОЗДІЛ 1

КОНЦЕПТ ЯК ЗМІСТОВА ОДИНИЦЯ КАРТИНИ СВІТУ

1.1 Концепт як ключове поняття когнітивістики

Когнітивна лінгвістика міцно зайняла своє місце в парадигмі концепцій сучасного світового мовознавства. В когнітивній лінгвістиці ми бачимо новий етап вивчення складних відношень між мовою та мисленням.

Когнітивна лінгвістика складається в останні два десятиліття ХХ століття, але її предмет – особливості засвоєння та обробки інформації – засоби репрезентації ментальних знань за допомогою мови – став зрозумілим вже в перших теоретичних трудах з мовознавства в ХІХ столітті.

Так, розглядаючи теорію В. Гумбольдта про народний дух [Гумбольдт, 1985] О. О. Потебня визнає питання про походження мови питанням про явища душевного життя, що передує мові, про закони його освіти і розвитку, про вплив його на подальшу душевну діяльність, тобто питанням суто психологічним. О. О. Потебня визнає, що в душевній діяльності є поняття найсильніші і поняття, що залишаються далеко. Саме найсильніші уявлення беруть участь в утворенні нових думок. О. О. Потебня добре бачить роль асоціації і злиття асоціацій в освітленні рядів уявлень. Різномірні уявлення, сприйняті одночасно, не втрачаючи своєї цілісності, можуть складатися в одне ціле. При злитті два різних уявлення сприймаються як одне [Потебня 1993, с. 56].

Також О. О. Потебня дуже добре розуміє роль мови в процесах пізнання нового, в процесах становлення та розвитку знань людини про світ на основі психологічних процесів асоціації, на основі різних по силі уявлень людини про явища, які мають вираження в мові [там же, с. 88].

Сучасна когнітивна лінгвістика належить до числа наук, які за допомогою своїх методів досліджують один спільний предмет – когніцію. Когніція як процес пізнання, відображення свідомістю людини навколишньої дійсності та перетворення цієї інформації в усвідомлення, в теперішній час в сучасній науці розуміється ширше – це термін когнітивний, який раніше означав «пізнавальний», але зараз він все більше набуває значення «внутрішній», «ментальний».

До завдань когнітивної науки «входить і опис / вивчення систем уявлення знань і процесів обробки і переробки інформації, і – одночасно – дослідження загальних принципів організації когнітивних здібностей людини в єдиний ментальний механізм, і встановлення їх взаємозв'язку і взаємодії» [Аскольдов 1997, с. 268].

Таким чином, когнітивна лінгвістика – один з напрямків міждисциплінарної когнітивної науки.

Когнітивна лінгвістика досліджує ментальні процеси, що відбуваються при сприйнятті, осмисленні і пізнанні дійсності свідомістю людини, а також види і форми їх ментальних репрезентацій.

Згідно точки зору Красавського М. О. матеріалом лінгвокогнітивного аналізу є мова, а цілі такого дослідження в різних конкретних напрямках (школах) когнітивної лінгвістики можуть відрізнятися – від поглибленого вивчення мови за допомогою когнітивного категоріально– термінологічного апарату до конкретного моделювання змісту і структури окремих концептів як одиниць національної свідомості (концептосфери) [Красавский 2000, с. 28].

Отже, когнітивна лінгвістика як самостійна галузь сучасної лінгвістичної науки виділилася з когнітивної науки. Кінцевим завданням когнітивної лінгвістики, як і когнітивної науки в цілому, є «отримання даних про діяльність розуму» [Аскольдов 1997, с. 279]. При цьому дослідження свідомості становить загальний предмет когнітивної науки і когнітивної лінгвістики [Попова 1999, с. 55].

Загальновідомо, що на сучасному етапі розвитку когнітивної лінгвістики можна говорити про наступні напрями досліджень, які чітко визначилися на сьогоднішній день:

- культурологічне – дослідження концептів як елементів культури, яке базується на даних різних наук. Такі дослідження зазвичай де-факто міждисциплінарні, не пов'язані виключно з лінгвістикою, хоча можуть виконуватися і лінгвістами (що і дозволяє розглядати даний підхід в рамках когнітивної лінгвістики); мова в цьому випадку виступає лише як один з джерел знань про концепти (наприклад, для опису концепту використовуються дані про етимологію слова, що називає цей концепт);

- лінгвокультурологічне – дослідження виражених мовними одиницями концептів як елементів національної лінгвокультури, їх зв'язку з національними цінностями і національними особливостями цієї культури: напрямок «від мови до культури»;

- логічне – аналіз концептів за допомогою логічних методів, незалежно від їх мовної форми;

- семантико-когнітивне – дослідження лексичної і граматичної семантики мови як засобу доступу до змісту концептів та їх моделювання від семантики мови до концептосфери;

- філософсько-семіотичне – досліджуються когнітивні основи знаковості [Грищук 1999, с. 13].

Кожний з цих напрямків можна вважати вже досить сформованим в сучасній лінгвістиці, всі вони мають свої методичні принципи: об'єднує їх, перш за все, теоретичне уявлення про концепт як одиницю свідомості.

Крім того, відзначимо наявність досить великого числа наукових праць, які об'єднують фактичне ототожнення понять *концепт* і *значення* слова: традиційний аналіз семантики слова називається при цьому аналізом концепту, а семантичні дослідження – когнітивними [Пименова 2004, с. 156].

Так, наприклад, В. Я. Миркін свою починає статтю про види значення слова наступною фразою: концепт, закріплений за певним словом, є (лексичним) значенням слова [Миркін 2004, с. 37].

Більшість сучасних лінгвістів створенний підхід до лінгвокогнітивного дослідження визначають як семантико- когнітивний, підкреслюючи цією назвою основний напрямок дослідження – аналіз співвідношення семантики мови з концептосферою народу, співвідношення семантичних процесів з когнітивними [Залевська 2001, с. 5].

Пименова М.В. зазначає, що когнітивна лінгвістика стала можливою після оформлення теоретичних постулатів психолінгвістики. Саме психолінгвісти обґрунтували існування невербального мислення, існування в свідомості людей концептосфери, що складається з квантів знання – концептів, що постійно змінюються і оновлюються [Пименова 2004, с. 83].

З'ясувалося, що знаки мови створюються людьми для обміну важливою інформацією, тобто для найбільш загальнопоширених і комунікативно необхідних концептів, що знаки мови лише пунктир на просторі концептуальних смислів, що концептосфера набагато об'ємніше і ширше, ніж та її частина, яка позначена мовними засобами. Ці теоретичні досягнення психолінгвістики стали основою для створення методології когнітивної лінгвістики [Слышкин 2000, с. 170].

С точки зору Попової З. Д. та Стерніна І. А. «концепт- це приналежність свідомості людини, глобальна одиниця розумової діяльності» [Попова З. Д., Стернін І. А. 2001, с. 135]. Упорядкована сукупність концептів у свідомості людини утворює його концептосферу. Мова – один із засобів доступу до свідомості людини, його концептосфери, до змісту та структури концептів як одиниць мислення. Через мову можна пізнати і пояснити значну частину концептуального змісту свідомості.

Сукупність значень мовних одиниць утворює семантичний простір мови. *Концепт* – це одиниця концептосфери, у той час, як *значення* – це одиниця семантичного простору мови. *Значення* – елемент мовної свідомості, *концепт* –

когнітивної. *Концепт і значення* в рівній мірі – явища розумової, когнітивної природи [Попова З. Д., Стернин И. А 1999, с. 40].

Значення є частина концепту як розумової одиниці, яка закріплена мовним знаком за метою комунікації. Концепт не має обов'язкового зв'язку зі словом або іншими мовними засобами вербалізації. Концепт може бути вербалізований, а може бути і не вербалізований мовними засобами.

Концепт може бути вербалізований у випадку комунікативної необхідності різними способами (лексичними, фразеологічними, синтаксичними та іншими), тобто цілим комплексом мовних засобів, систематизація та семантичний опис яких дозволяють виділити когнітивні ознаки і когнітивні класифікатори, які можуть бути використані для моделювання концепту [Попова З. Д., Стернин И. А 1999, с. 87].

Концепт має певну структуру, яка не є жорсткою, але вважається необхідною умовою існування концепту і його входження в концептосферу. Визначають *національну, соціальну, групову і індивідуальну* специфікацію концепту. Лінгвістична концептологія використовує поняття концепт як позначення, яке моделюється лінгвістичними засобами одиниці національно-когнітивної свідомості [Томахин 2010, с. 56].

Завдання лінгвістичної концептології полягає в тому, щоб, виявивши максимально повно склад мовних засобів, які репрезентують, тобто виражають, вербалізують досліджуваний концепт і, описавши максимально повно семантику цих одиниць (слів, словосполучень, текстів), застосовуючи методику когнітивної інтерпретації результатів лінгвістичного дослідження, змоделювати зміст досліджуваного концепту як глобальної ментальної (розумової) одиниці в її національній (можливо також в соціальній, віковій, гендерній, територіальній) своєрідності і визначити місце досліджуваного концепту в концептосфері.

Мислення людини невербальне, воно здійснюється за допомогою універсального предметного коду. Люди мислять концептами, кодованими

одинацями цього коду і складовими бази універсального предметного коду [Томахин 2010, с. 89].

Проблема дослідження концепту полягає в тому, що *концепт* – категорія розумова і це дає великий простір для її тлумачення. Вперше термін «концепт» був вжитий С. О. Аскольдовим – Алексєєвим в 1928 р. Вчений визначив концепт як уявне утворення, яке заміщає в процесі думки невизначену безліч предметів, дій, розумових функцій одного і того ж типу, наприклад: концепти «рослина», «справедливість», математичні концепти тощо) [Аскольдов 1997, с. 275].

Д. С. Лихачов приблизно в цей же час використовував поняття *концепт* для позначення узагальненої розумової одиниці, яка відображає і інтерпретує явища дійсності в залежності від освіти, особистого, професійного і соціального досвіду носія мови і, будучи свого роду узагальненням різних значень слова в індивідуальних свідомостях носіїв мови, дозволяє спілкуватися, долати існуючі між ними індивідуальні відмінності в розумінні слів. *Концепт*, за Д. С. Лихачовим, не виникає зі значень слів, а є результатом зіткнення засвоєного значення з особистим життєвим досвідом мовця [Лихачев 1993, с. 5].

О. С. Кубрякова пропонує таке визначення концепту: «Концепт – оперативна одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи і мови мозку, всієї картини світу, квант знання. Найважливіші концепти виражені в мові» [Кубрякова 1997, с. 13].

В. І. Карасік характеризує концепти як «багатосторонню ментальну структуру, в якій можна виділити ціннісну, образну, понятійну частини. Вчений зазначає, що про концепти слід говорити лише в тому випадку, якщо ця галузь осмислюється в мовній свідомості та отримує позначення одним словом» [Карасік 2005, с. 13].

Концепт кодується у свідомості індивідуальним чуттєвим чином, який виступає як чуттєвий компонент змісту концепту, і є базовою одиницею універсального предметного коду людини.

Як вже зазначалося, найважливішим поняттям когнітивної лінгвістики є поняття *концептосфери* – області знань, складеної з концептів у якості її одиниць. *Концептосфера* – це впорядкована сукупність концептів народу, інформаційна база мислення [Залевська 1998, с. 17].

Таким чином, наразі слід зазначити, що саме концепт є ключовим поняттям когнітивної лінгвістики. Однак, незважаючи на те, що поняття *концепт* можна вважати для сучасної когнітивістики досить дослідженим, його зміст дуже істотно варіюється в концепціях різних наукових шкіл і окремих вчених. Концепт може бути вербалізован у випадку комунікативної необхідності різними способами: лексичними, фразеологічними, синтаксичними та іншими, тобто цілим комплексом мовних засобів, систематизація та семантичний опис яких дозволяють виділити когнітивні ознаки і когнітивні класифікатори, які можуть бути використані для моделювання концепту.

1.2 Картина світу: її типи та складові

Останнім часом вираз «картина світу» набуло поширення в самих різних областях гуманітарних наук. Поняття картини світу дійсно важливо для сучасної науки, але воно вимагає чіткого визначення, оскільки вільне поводження з цим поняттям не дозволяє представникам різних дисциплін зрозуміти один одного, досягти узгодженості в описі картини світу засобами різних наук. Особливо важливо визначити це поняття для лінгвістики і культурології, які в більшій мірі, ніж інші науки, останнім часом використовують дане поняття.

О. С. Кубрякова вважає, що до проблеми загального визначення картини світу слід підійти з загальнонаукової точки зору, що дозволить розмежувати принципово різні види картини світу. Під картиною світу в найзагальнішому вигляді пропонується розуміти впорядковану сукупність знань про дійсність,

що сформувалася в громадській (а також груповій, індивідуальній) свідомості [Кубрякова 1997, с. 7].

Принциповим є розмежування двох картин світу – безпосередньої й опосередкованої. Безпосередня картина світу – це картина, що отримується в результаті прямого пізнання свідомістю навколишньої дійсності. Пізнання здійснюється як за допомогою органів почуттів, так і за допомогою абстрактного мислення, яким володіє людина, проти в будь-якому випадку ця картина світу не має «посередників» в свідомості і формується як результат безпосереднього сприйняття світу та його осмислення [Кубрякова 1997, с. 19].

Безпосередня картина світу, що виникає в національній свідомості, залежить від методу, яким вона була отримана. У цьому сенсі картина однієї і тієї ж дійсності, одного и того ж світу може відрізнитися – вона може бути раціональною и чуттєвою; діалектичною и метафізичною; матеріалістичною и ідеалістичною; теоретичною и емпіричною, науковою та «наївною», фізичною і хімічною [Попова 2003, с. 45].

Подібні картини світу є історично зумовленими – вони залежать в своєму змісті від досягнутого до того чи іншого історичного етапу рівня пізнання; вони змінюються зі зміною історичних умов, з досягненнями науки, розвитком методів пізнання. В окремих суспільствах або шарах суспільства може домінувати протягом тривалого часу якась одна картина світу, яка визначається панівним методом пізнання.

Безпосередня картина світу тісно пов'язана зі світоглядом, але відрізняється від світогляду тим, що вона являє собою змістовне знання, в той час як світогляд відноситься скоріше до системи методів пізнання світу. Світогляд визначає метод пізнання, а картина світу – це вже результат пізнання [Попова 2003, с. 56].

Безпосередня картина світу включає як змістовне, концептуальне знання про дійсність, так і сукупність ментальних стереотипів, що визначають розуміння і інтерпретацію тих чи інших явищ дійсності. Таку картину світу ми називаємо когнітивною, так як вона являє собою результат пізнання дійсності,

виступає як результат діяльності когнітивної свідомості і ґрунтується на сукупності впорядкованих знань – концептосфері [Степанов 1975, с. 45].

Згідно точки зору М. Н. Лебедева, власна культура задає когнітивну матрицю для розуміння світу, так звану «картину світу» [Лебедева 1994, с. 21]. Під когнітивною картиною світу розуміється ментальний образ дійсності, сформований когнітивною свідомістю людини або народу в цілому і є результатом як прямого емпіричного відображення дійсності органами почуттів, так і свідомого відображення дійсності в процесі мислення.

Таким чином, когнітивна картина світу – це сукупність концептосфери і стереотипів свідомості, які задаються культурою. Когнітивна картина світу в свідомості особистості системна і впливає на сприйняття особистістю навколишнього світу.

Національна когнітивна картина світу являє собою загальне, стійке, повторюване в картинах світу окремих представників народу. У зв'язку з цим національна картина світу, з одного боку – деяка абстракція, а з іншого – когнітивно– психологічна реальність, що виявляється в розумовій, пізнавальній діяльності народу, в його поведінці – фізичній і вербальній. Національна картина світу виявляється в однаковості поведінки народу в стереотипних ситуаціях, в загальних уявленнях народу про дійсність, у висловлюваннях і загальних думках, в судженнях про дійсність, прислів'ях, приказках та афоризмах [Колшанский 1967, с. 189].

Опосередкована картина світу – це результат фіксації концептосфери вторинними знаковими системами, які матеріалізують існуючу в свідомості безпосередню когнітивну картину світу. Такими є мовна і художня картини світу. М. В. Піменова під мовною картиною світу розуміє «сукупність знань про світ, які відображені в мові, а також засоби одержання і інтерпретації нових знань» [Піменова 1990, с. 67].

В.В.Красних протиставляє картину світу і мовну картину світу таким чином: «картина світу» і «мовна картина світу» повинні бути чітко розведені»

[Красних 1998, с. 17]. Він звертає увагу на те, що відмінності в мовних картинах світу далеко не завжди свідчать про кардинальні відмінності на певних ділянках картини світу [Красних 1998, с. 35], наприклад, люди розрізняють кольори, навіть якщо у них в мові немає для деяких з них найменування; категорія невизначеності може не мати граматичного вираження, наприклад, в російській мові, але передається лексично.

Мовна картина, по В. В. Красних, позначає «світ в дзеркалі мови», а картина світу (образ світу) розуміється як «відображення в психіці людини предметної навколишньої дійсності» [Красних 1998, с. 44].

Лінгвістичні когнітивні структури «безпосередньо беруть участь у формуванні мовної картини світу, в той час як «матеріалом» формування (концептуальної) картини світу слугують в першу чергу феноменологічні когнітивні структури. Останні мають (або можуть мати) вербальну «оболонку», тобто виступають в парі з лінгвістичними когнітивними структурами» [Красних 1998, с. 67].

Мовна картина світу – це сукупність зафіксованих в одиницях мови уявлень народу про дійсність на певному етапі розвитку народу, уявлення про дійсність, відбите в мовних знаках і їх значеннях – мовне членування світу, мовне впорядкування предметів і явищ, закладена в системних значеннях слів інформація про світ [Красних 1998, с. 67].

Необхідно тільки пам'ятати, що це – обмежена і до того ж «наївна» картина світу, вона не передає повністю ту картину світу, яка є в національній свідомості, оскільки мова називає і категоризує далеко не все, що є в свідомості народу.

Крім того, мовна картина світу в значній мірі являє для дослідника – лінгвіста лише історичний інтерес, оскільки вона відображає стан сприйняття дійсності, яке склалося в минулі періоди розвитку мови в суспільстві. За мовної картини світу не можна достовірно судити про сучасних уявленнях етносу про світ, про актуальну концептосферу народу [Красних 1998, с. 23].

Однак, мовна картина світу не дорівнює когнітивної, остання незмірно ширше, далеко не всі концепти мають мовне вираження і стають предметом комунікації. Тому судити про когнітивне картине світу по мовній картині світу можна лише в обмеженому масштабі, постійно маючи на увазі, що в мові названо тільки те, що мало або має зараз для народу комунікативну значимість – про це народ говорить або говорив [Баранова 1971, с. 20].

Опис картини світу, опосередкованої мовними знаками, дає істотні відомості про когнітивну картину світу, але ці відомості досліднику потрібно витягувати з язика спеціальними прийомами. Найважливіша особливість вторинної, опосередкованої картини світу полягає в тому, що вона не впливає на людину безпосередньо в акті поведінково – розумової діяльності. На безпосереднє мислення і поведінку людини в тій чи іншій ситуації впливає когнітивна картина світу [Баранова 1971, с. 45].

Картина світу в художньому тексті створюється мовними засобами, при цьому вона відображає індивідуальну картину світу в свідомості письменника. У художній картині світу можуть бути виявлені концепти, властиві сприйняттю світу тільки даного автора – індивідуальні концепти письменника. Таким чином, мова виступає засобом створення вторинної, художньої картини світу, яка відображає картину світу творця художнього твору [Баранова 1971, с. 20].

У художній картині світу можуть відбитися особливості національної картини світу – наприклад, національні символи, національно – специфічні концепти. При цьому слід завжди пам'ятати, що художня картина світу – вторинна, опосередкована картина світу, причому вона опосередкована двічі – мовою і індивідуально авторською концептуальною картиною світу [Баранова 1971, с. 33].

Культурна (концептуальна) картина світу – це відображення реальної картини через призму концепцій, сформованих на основі уявлень людини, отриманих за допомогою органів почуттів і, пройшовши через її свідомість, як колективну, так і індивідуальну. Це образ світу, переломлений у свідомості

людини, тобто світогляд людини, створеної в результаті її фізичного досвіду та духовної діяльності .

Культурна картина світу специфічна і різниться у різних народів. Це обумовлено цілим рядом факторів: географією, кліматом, природними умовами, історією, соціальним устроєм, віруваннями, традиціями, способами життя тощо [Вежбицька 1999, с. 137].

Мовна картина світу відображає реальність засобами мови, але не прямо, а через культурну картину світу «мова – як дзеркало культури». Оскільки реальна картина світу представлена в свідомості людини її мовними засобами, вона об'єктивована мовою і має вже ту форму, яку «відобразила» і створила на базі культури національна мова.

Слово не відображає сам предмет реальності, яке нав'язується носію мови, а наявне в його свідомості поняттям про цей предмет. Поняття ж складається на рівні узагальнення тих основних ознак, що утворюють це поняття, і тому представляє собою абстракцію, відволікання від конкретних рис. Поняття, створені на рівні мислення, обумовлені культурою – як загальнонаціональною, так і індивідуальною. При цьому, оскільки наша свідомість обумовлена як колективно (спосіб життя, традицій тощо), так і індивідуально (специфічне сприйняття світу, властиве даному конкретному індивідуум), то мова відображає дійсність не прямо, а через два зигзага: від реального світу до мислення та від мислення до мови [Вежбицька 1999, с. 204].

Таким чином, мова та культура взаємопов'язані настільки тісно, що практично складають єдине ціле, яке складається з цих компонентів, і жоден з яких не може функціонувати (а, отже, і існувати) без двох інших. Всі разом вони співвідносяться з реальним світом, протистоять йому, залежать від нього, відображають й одночасно формують його бачення і відношення до нього.

Шлях від позамовної реальності до поняття та далі до словесного вираження неоднаковий у різних народів, що обумовлено різноманіттям

історії та умов життя цих народів, специфікою розвитку їх суспільної свідомості.

Таким чином, мовна картина світу у різних народів може відрізнятися. Це проявляється в принципах категоризації дійсності, матеріалізуючись і в лексиці, і в граматиці.

Національна культурна картина світу первинна по відношенню до мовної. Вона повніша, багатша і глибша, ніж відповідна мовна. Однак саме мова реалізує, вербалізує національну культурну картину світу, зберігає її і передає з покоління в покоління. Мова фіксує далеко не все, що є в національному баченні світу [Вежбицька 1999, с. 178].

Слово можна порівняти з мозаїкою. У різних мовах ці кусочки складаються в різні мозаїчні картини світу. Ці картини можуть розрізнятися, наприклад, своїми фарбами: там, де українська мова змушує своїх носіїв побачити два кольори: синій і блакитний, англословні люди бачать один: блакитний. При цьому і україномовні, і англословні люди дивляться на один і той самий об'єкт реальності – частину спектра [Вежбицька 1999, с. 37].

Однак у дійсності шлях від реальності до слова (через поняття) складний, багатоплановий і зигзагообразний. Засвоюючи чужу, нову мову, людина одночасно засвоює чужий, новий світ, як би переконуючи себе в своїй свідомості, втягуючи у свій світ поняття з іншого світу, з іншої культури. Культура, як і мова, не може існувати поза людиною. Вона існує у вигляді деяких концептів, ментальних утворень.

Таким чином, когнітивна картина світу і мовна картина світу пов'язані між собою як первинне і вторинне, як ментальне явище і його вербальна репрезентація, як зміст свідомості і засіб доступу дослідника до цього змісту. Художня картина світу – це теж вторинна картина світу, подібна мовної. Вона виникає в свідомості читача при сприйнятті їм художнього твору (або в свідомості глядача, слухача – при сприйнятті інших творів мистецтва).

1.3 Мовні засоби об'єктивації концепту

Мислення здійснюється без обов'язкового звернення до мови. Інструментом мислення виступає універсальний предметний код.

Одиницями універсального предметного коду є предметні чуттєві образи, які кодують знання. Знання представлені в свідомості людини концептами, а в якості коду концепту виступають чуттєві образи, що входять в концепт як його складова частина. У розумовому процесі людина оперує образами, які несуть і «прикріплені» до образів раціональні знання.

Одиниці універсального предметного коду – це чуттєві уявлення, схеми, картини, можливо, емоційні стани, які об'єднують і диференціюють елементи знань людини в його свідомості і пам'яті за різними підставами [Крючкова 2005, с. 35].

Образні одиниці універсального предметного коду можуть побічно виявляти себе. Коли студенти на іспиті не знають відповіді на питання, вони мимоволі намагаються допомогти собі, зображуючи руками перед собою в ході міркування деякі фігури, як би намагаючись зобразити, передати екзаменатору той образ, який, як вони вважають, кодує необхідну їм одиницю знання в їх свідомості і для якого вони не можуть знайти слова.

Це, як правило, свідчить про незнання раціонального, логічного змісту концепту. Якщо людина не знає сенс будь-якого абстрактного поняття, вона часто допомагає собі пояснити це рухами руки. Мабуть, вона намагається взяти за основу образне ядро концепту, зобразити його (як, наприклад, можна зобразити образне ядро таких концептів як гвинтові сходи, круглий, квадратний, маленький), в той час як абстрактна ідея «руками» зображена бути не може [Кузлякин 2005, с. 44].

Сукупність мовних засобів, які об'єктивують концепт в певний період розвитку суспільства, визначається нами як номінативне поле концепту. Номінативне поле концепту принципово неоднорідне. Воно містить як прямі

номінації самого концепту безпосередньо (ядро номінативного поля), так і номінації окремих когнітивних ознак концепту, що розкривають зміст концепту і ставлення до нього в різних комунікативних ситуаціях (периферія номінативного поля). Так, в ядро номінативного поля концепту «керівник» увійдуть начальник, керівник, шеф, бос, господар, адміністратор, перша особа, керувати, розпоряджатися, командувати, керівний. В периферію – кричить, товстий, чинити свавілля, примхливий, компетентний, авторитарний, всевладний і багато інших [Кузлякин 2005, с. 44].

Перерахуємо мовні засоби, які можуть входити в номінативне поле того чи іншого концепту і забезпечити його формування в процесі лінгвокогнітивного дослідження:

1. Прямі номінації концепту (ключове слово – репрезентант концепту, яке обирається дослідником в якості імені концепту і імені номінативного поля, і його системні синоніми).

2. Похідні номінації концепту (переносні, похідні); однокореневі слова, одиниці різних частин мови.

3. Контекстуальні синоніми.

4. Оказіональні індивідуально – авторські номінації.

5. Стійкі поєднання слів, синонімічні ключовим словом (фруктовий сад, підводний човен, капітан команди і ін.).

6. Фразеологізми, що включають ім'я концепту (перша ластівка, залізниця, біла ворона та ін.).

7. Паремії (прислів'я, приказки та афоризми) – хто не з нами, той проти нас; молоді – зелено.

8. Метафоричні номінації (до концепту душа – душа співає, плаче, радіє, сумує, сміється, рветься назовні і под.).

9. Стійкі порівняння з ключовим словом (високий як стовп, розумний як Ейнштейн).

10. Вільні словосполучення, які номінують ті чи інші ознаки, які характеризують концепт (хмара грозова, велика, чорна) [Мальцева 1991, с. 33].

Найбільш надійний спосіб виявлення невербалізованих концептів – контрастивні дослідження, що дозволяють виявити одиниці, що не мають перекладних відповідностей, в одній з мов.

В українській мові при порівнянні з англійською мовою виявляється відсутність позначення для наступних концептів:

1. Вечір п'ятниці, субота та неділя – *weekend*.
2. Двотижневий період часу – *fortnight*.
3. Спускатися з кручі на мотузці – *abseil*;
4. Бурхливо аплодувати, шумно вітати – *acclaim*;
5. Позбавлений керівництва, без голови; без першої строфи (вірш) *acerhalous*;
6. Вплив сонця, вітру, води– *exposure*;
7. Думка, яка прийшла пізніше – *afterthought*;
8. Дозвіл на тимчасову відсутність в університеті або монастирі – *exeat*;
9. Бюрократ від освіти – *educrat*;
10. Той, хто звертається за порадою – *advisee* [Залевска 1999, с. 236].

З іншого боку, в англійській мові немає позначення для таких українських концептів, як окріп, борщ, маячити, кватирка, погорілець та інші.

В українській мові відносно німецької мови відсутні позначення для таких концептів як:

- *готовий допомогти – hilfsbereit*;
- *заборона не професію – berufsverbot*;
- *картонна підставка під пивний кухоль – bierdeckel*;
- *діти одних батьків – geschwister*;
- *йти на високих підборах, постукуючи ними»– stocken*;
- *навчальний текст, попередньо написаний вчителем на класній дошці – tafelbild*;
- *вечір після роботи– feierabend* [Залевска 1999, с. 237].

У німецькій мові немає лексем для позначення таких українських концептів як *вінегрет, квас, автолюбитель, окріп, сухостій, аврал, однофамілець, ласун, іменинник, тамада, безпритульний, кмітливий* та ін.

Життєвий досвід людини постійно збагачує зміст концептів, які складають його концептосферу, причому збагачується як образний компонент концепту (з'їздивши на море, людина збагачує зміст свого концепту *море*, побачивши пожежу, людина збагачує зміст концепту *пожежа*), так і раціональна складова – інформаційний мінімум і інтерпретаційні ознаки (людина отримує додаткові відомості про море, пожежу) [Залевська 1999, с. 84].

В процесі історичного розвитку концептосфера людини зазнає змін. Багато концептів зникає в ході розвитку суспільного життя.

Отже, концепти інтерпретуються насамперед як одиниці мислення, а не пам'яті, оскільки їх основне призначення – забезпечувати процес мислення. Вони виступають і як хранителі інформації, але є вони одиницями пам'яті, ще належить довести. Концепт не обов'язково має мовне вираження – існує багато концептів, які не мають стійкої назви і при цьому їх концептуальний статус не викликає сумніву.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ МАКРОСТРУКТУРИ ЛІНГВОКОНЦЕПТУ AMBITION В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ Е. ХЕМІНГВЕЯ «СТАРИЙ І МОРЕ»

2.1 Аналіз значення слова AMBITION в сучасній англійській мові

Для аналізу макроструктури концепту AMBITION, ми відібрали лексичні одиниці (64 од.), що реалізують його значення, з тлумачних, синонімічних, та тезаурусних словників. Найбільшою групою лексичних вербалізаторів концепту AMBITION за частиномовною належністю є іменники (71,62%), що, в свою чергу, свідчить про важливість категорії предметності для представників американської мовної спільноти. Прикметники відіграють менш значущу роль – 28,38%.

Надамо синоніми та антоніми слова AMBITION

Синоніми для слова *ambition*:

- *ambitiousness* – амбіціозність;
- *aspiration* – натхнення;
- *go – getting* - готовність діяти;

Слова, які позначають спільні поняття для слова *ambition*

- *determination* - рішучість;
- *diligence* - старанність;
- *drive* - спонукання;
- *energy* - енергія;
- *enterprise* - діловитість;
- *go* – працьовитість;
- *hustle* – афера;

- *industry* – працьовитість;
- *initiative* – ініціативність;
- *motivation* - мотивація;
- *push* – штовханина;
- *aggression* – агресія;
- *competitiveness* – конкурентоспроможність;
- *killer instinct* – вбивчий інстинкт;
- *non opportunism* – здібність відстоювати власні інтереси;
- *overambitiousness* – надмірна амбіціозність;
- *pretentiousness* – претензійність;
- *pushiness* – зухвалість;
- *assertiveness* – впевненість;
- *daring* – сміливість;
- *spirit* – харизма;
- *ardor* – запал;
- *avidity* – завзятість;
- *eagerness* – завзяття;
- *keenness* – пильність;
- *passion* – пристрасть;
- *avarice* – скапостіть;
- *greed* – жадібність;
- *hunger* – голод.

Антоніми для слова ***ambition***:

- *apathy* – апатія;
- *halfheartedness* – напівсердечність;
- *indifference* – байдужість;
- *unconcern* – неспокій;
- *idleness* – неробство;
- *indolence* – вразливість;

- *inertia* – інерція;
- *laziness* – лінь;
- *lethargy* – млявість;
- *shiftlessness* – беззмінність [<http://www.merriam-webster.com>].

Концепт AMBITION об'єктивується не лише у своїх прямих номінаціях (ключовому слові репрезентанті, що є іменем концепту (AMBITION), але й його системних синонімах, а саме: *desire, intention, goal, wish, aspiration, industry, target, dream, aim*.

Будь-яка вольова дія пов'язана з обов'язковим зацікавленим ставленням до виконання такої дії. Щоб переступити через свою лінь, інертність, відчуженість, у людини повинен з'явитися потужний стимул, який мобілізує його на виконання певної діяльності. В цілому вольовий ціннісний інтерес можна об'єднати лексемою AMBITION, тим більше що в англійській мові семантика цього слова набагато ширша, ніж обсяг значення відповідного слова в інших мовах. Концептом AMBITION охоплюються і бажання як поклики душі, і амбіції як прагнення, продиктовані обставинами:

Ambition - something that you very much want to do, usually something that is difficult to achieve то, що ви дуже хочете зробити, частіше важко здійснюване.

Слово AMBITION з'явилося в середньоанглійській мові (приблизно в 1300 р.). Middle English *ambicio(u)n* (< Middle French) < Latin *ambitiōn-* (stem of *ambitiō*), equivalent to *amb-* *ambi-* + *-i-* *go* + *-t-* past participle suffix + *-iōn-* *-ion*.

Ми проаналізували різноманітні значення слова AMBITION, на матеріалі певних лексико-графічних джерел, але спочатку необхідно чітко визначити відтінки загального значення поданого слова:

а) *ambition* [æm'biʃ (ə) n] – честолюбство:

- 1) *tremendous satisfied ambition* – крайнє радісне;
- 2) *youthful ambition* честолюбство, юнацьке честолюбство;
- 3) *-to stifle ambition* – придушити честолюбні задуми;

- 4) *–free from ambition* – позбавлений честолюбства;
- 5) *political ambitions* – політичні амбіції / домагання ;
- 6) *–imperial ambitions* – імперські амбіції;
- 7) *to achieve to cherish ambitions* – здійснювати плекати честолюбні мрії;
- 8) *to attain ambitions* – домогтися здійснення честолюбних задумів.

б) прагнення:

- 1) *lifelong ambition* – прагнення / мрія / усього життя;
- 2) *sole ambition* – єдине бажання;
- 3) *absurd ambition* – безглузде прагнення;
- 4) *lofty ambitions* – благородні прагнення / бажання ;
- 5) *the ambition of commanding* – бажання командувати;
- 6) *ambition for smth.* – прагнення до чогось;
- 7) *ambition to do smth. to be smb.* – прагнення зробити щось; стати кимось;
мета; предмет, об'єкт бажань; мрія;
- 8) *it is his ambition to become a businessman* – його мрія – стати бізнесменом;
- 9) *success crowned his ambition* його мрія здійснилася, його прагнення увінчалися успіхом.

в) працьовитість; активність; енергія; ініціатива (в роботі)
– *he felt sick and had no ambition* він відчував себе погано, і йому нічого не хотілося робити;

– *he has plenty of drive and ambition* – він дуже напористий і енергійний.

Ми дослідили слово AMBITION та його переклад в наступних словниках:

Interlingua English Dictionary: *AMBITION* I. *am'bishən, am noun (s)*

Etymology: Middle English ambicioun, from Middle French or Latin; Middle French ambition.

Webster's New International English Dictionary: *AMBITION* *ambitionless, adj. ambitionlessly , adv. /am bish"euhn/ , n. 1. an earnest desire for some type. АМБІЦІЯ амбіційна, прик. амбіційно, adv. /am bish "euhn /, n. 1. щире бажання якогось типу.*

Random House Webster's Unabridged English Dictionary: *AMBITION*— *I. am bi shən noun Etymology: Middle English, from Middle French or Latin; Middle French, from Latin ambition—, ambitio, literally. АМБІЦІЯ - I. am bi shən іменник Етимологія: середньоанглійська, від середньоанглійської чи латинської; Середня французька мова, від латинської амбіції - амбіціо, буквально.*

Merriam Webster's Collegiate English Dictionary: *AMBITION vt to seek after ambitiously or eagerly; to covet. 2. ambition ·noun the act of going about to solicit. АМБІЦІЯ vt шукати амбіційно чи охоче; бажати. 2. амбіція · іменник діяння, що збирається вимагати.*

Webster English Dictionary : *AMBITION [am.bi.tion] n [ME, fr. MF or L; MF, fr. L ambition—, ambitio, lit., act of soliciting for votes, fr. ambire] . АМБІЦІЯ [am.bi.tion] n [ME, фр. MF або L; МФ, фр. L амбіція -, амбіт, запалений, акт клопотання про голоси, фр. ambire].*

Merriam Webster English Dictionary : *AMBITION ambition BrE AmE æm 'bɪʃ ə n ▷ ambition/s z. АМБІЦІЯ амбіція BrE AmE æm 'bɪʃ ə n ▷ честолюбність | s z.*

Longman Pronunciation English Dictionary: *AMBITION æm 'bɪʃn; NAmE / noun ambition (to be / do sth) | ambition (of being / doing sth) АМБІЦІЯ æm 'bɪʃn; NAmE / іменник амбіція (бути / робити sth) | честолюбство (бути / робити що-небудь)*

Oxford Advanced Learner's English Dictionary: *AMBITION ambition W3 /æm 'bɪʃ ə n/ BrE AmE noun [Date: 1300– 1400 ; Language: Latin; Origin. АМБІЦІЯ ambition W3 / æm 'bɪʃ ə n / BrE AmE іменник [Дата: 1300– 1400; Мова: латинська; Походження.*

Longman Dictionary of Contemporary English: *AMBITION (ambitions) Frequency: The word is one of the 3000 most common words in English. АМБІЦІЯ (амбіції) Частота: слово є одним із 3000 найпоширеніших слів англійською мовою.*

Collins COBUILD Advanced Learner's English Dictionary: *AMBITION— (~s) Frequency: The word is one of the 3000 most common words in English. АМБІЦІЯ*

- (~ s) Частота: слово є одним із 3000 найпоширеніших слів англійською мовою.

Collins COBUILD Advanced Learner's English Dictionary: *AMBITION* noun
COLLOCATIONS FROM OTHER ENTRIES fulfilling...ambition. Being deaf hasn't stopped Karen fulfilling her ambition to be a hairdresser. Lifelong. Іменник *АМБІЦІЯ КОЛОКАЦІЇ ДЛЯ ІНШИХ ВПРОВАДЖЕНЬ*, що виконують ... амбіції. Послух глухого не зупинив Карен виконувати свої амбіції бути перукарем. Довічно.

Longman DOCE 5 Extras English Dictionary: *AMBITION* [noun] a strong desire for success, achievement, power or wealth She's got a lot of ambition. *АМБІЦІЯ* [іменник] сильне прагнення до успіху, досягнень, сили чи багатства.

Cambridge English Dictionary: *AMBITION* Synonyms and related words: aim, ambitiousness, animus, anxiety, appetite, aspiration, avidity, basis, calling, careerism, catch, cause, climbing, consideration, counsel. *АМБІЦІЯ* Синоніми та споріднені слова: мета, амбітність, анімус, тривожність, апетит, прагнення, завзятість, основа, покликання, кар'єризм, зловити, викликати, піднятися, врахувати, поради.

Moby Thesaurus English Dictionary : *AMBITION* n. Function: noun 1 strong desire for advancement FF1C; a life ruled by ambition FF1E; Synonyms: ambitiousness, aspiration, pretension Related. *АМБІЦІЯ* n. Функція: іменник 1 сильне бажання просуватися FF1C; життя, яке керується амбіцією FF1E; Синоніми: честолюбство, прагнення, претензії Пов'язані.

Collegiate Thesaurus English Dictionary: *AMBITION* noun 1. strong desire for advancement a life ruled by ambition Synonyms: ambitiousness, aspiration, pretension Related Word: drive, go-ahead, push. Іменник *АМБІЦІЯ* 1. сильне прагнення до просування по життю, яким керують амбіції Синоніми: амбітність, прагнення, претензія

Collegiate Thesaurus English Dictionary: *AMBITION* noun 1 strong desire to be successful ADJECTIVE ▪ driving (esp. BrE), great , naked. Іменник *AMBITION* 1 сильне бажання бути успішним ▪ водіння (особливо BrE), чудове, голе.

Oxford Collocations English Dictionary : *AMBITION* n. 25B6; noun young people with ambition : *DRIVE*, determination, enterprise, initiative, eagerness, motivation, enthusiasm, zeal, commitment, a sense of. *АМБІЦІЯ* н. 25B6; іменник молодих людей з честолюбством: *РОБОТА*, рішучість, підприємливість, ініціативність, прагнення, мотивація, ентузіазм, завзяття, відданість, почуття.

Concise Oxford Thesaurus English Dictionary : *AMBITION* n. 1 hunger, thirst, craving, appetite, arrivisme John's relentless ambition may yet be his undoing 2 drive, enterprise, energy, initiative. *АМБІЦІЯ* н. 1 голод, спрага, тяга, апетит, нездійсненна амбіція Джона все-таки може бути його скасуванням 2 драйву, підприємливості, енергії, ініціативи.

Oxford Thesaurus English Dictionary : *AMBITION* noun 1 BAD : My immediate ambition is to find somewhere to live. GOOD : My immediate aim. Іменник *AMBITION* 1 BAD: Моя найближча амбіція - знайти десь жити. ДОБРО: Моя найближча мета.

Longman Common Errors English Dictionary : *AMBITION* ім. 1) амбіція, честолюбство Syn: pride, self love 2) прагнення, мета, предмет бажань, честолюбний задум to achieve (attain, fulfill, realize).

Великий Англоукраїнський словник: *AMBITION* ambition суц. 1) амбіція, честолюбство Syn: pride, self love 2) прагнення, мета, предмет бажань, честолюбний задум to achieve (attain, fulfill, realize) one's ambition.

Англоукраїнський словник Tiger : *AMBITION* 1. æm'biʃ(ə)n n 1. 1> честолюбство tremendous satisfied ambition крайнє радісне честолюбство youthful ambition – юнацьке честолюбство to stifle.

Великий новий Англоукраїнський словник: *AMBITION* ім. 1) честолюбство; марнославство boundless / unbridled / overweening ambition надмірне марнославство man of great ambition – амбітний, марнославний.

Англоукраїнський словник загальної лексики: *AMBITION* ім. 1) честолюбство; марнославство *boundless / unbridled / overweening ambition* надмірне марнославство *man of great ambition* амбітний, марнославний людина *Syn: pride, self-love*.

Англоукраїнський словник загальної лексики: *AMBITION* н. 1> честолюбство, амбіція 2> прагнення, мета, предмет бажань; *it is his ambition to become a writer – його мрія*.

Англоукраїнський словник Мюллера 24 редакція: *AMBITION* н. 1. честолюбство, амбіція 2. прагнення, мета, предмет бажань; *it is his ambition to become a writer – його мрія*.

Англоукраїнський словник Мюллера – редакція *bed*: *AMBITION* – *n.* 1> честолюбство, амбіція 2> прагнення, мета, предмет бажань; *it is his ambition to become a writer* його мрія.

Англоукраїнський словник Мюллера: *AMBITION* – 1) заг. честолюбство, амбіції (*те, що людина бажає зробити або досягти в житті*) *to achieve one's ambition – домогтися свого ambition for*.

Новий англоукраїнський тлумачний словник з менеджменту та економіки праці: *AMBITION* – ім. 1) амбіція, честолюбство *Syn: pride, self-love* 2) прагнення, мета, предмет бажань, честолюбний задум *to achieve (attain, fulfill, realize)*

English– Visayan Dictionary: *AMBITION* — *I. noun Etymology: Middle English, from Middle French or Latin; Middle French, from Latin ~- , ambitio, literally, act of soliciting. АМБІЦІЯ - I. іменник Етимологія: середньоанглійська, від середньоанглійської чи латинської; Середня французька, від латинського ~ -, амбіт, буквально, акт клопотання.*

Тлумачний словник англійської мови – Merriam Webster: *AMBITION* — (*v. t.*) *To seek after ambitiously or eagerly; to covet. АМБІЦІЯ - (m. 3.) Шукати амбіційно чи завзято; бажати.*

Англійська словник Webster : *AMBITION* — (*n.*) *An eager, and sometimes an inordinate, desire for preferment, honor, superiority, power, or the attainment of*

something. АМБІЦІЯ - (n.) Нетерплячий, а іноді і непомірний, прагнення до переваги, честі, переваги, сили чи досягнення чогось.

Англійська словник Webster : *AMBITION — (n.) The act of going about to solicit or obtain an office, or any other object of desire; canvassing. АМБІЦІЯ - (n.) Акт про збирання клопотання або отримання офісу чи будь-якого іншого об'єкта бажання; полотно.*

Англійська словник Webster : *AMBITION — (v. t.) To seek after ambitiously or eagerly; to covet. АМБІЦІЯ - (т. 3.) Шукати амбіційно чи завзято; бажати.*

Webster's Revised Unabridged English Dictionary: *AMBITION — (n.) The act of going about to solicit or obtain an office, or any other object of desire. АМБІЦІЯ - (n.) Акт про збирання клопотання або отримання офісу чи будь-якого іншого об'єкта бажання.*

Webster's Revised Unabridged English Dictionary : *AMBITION — (n.) An eager, and sometimes an inordinate, desire for preferment, honor, superiority, power, or the attainment of something. АМБІЦІЯ - (n.) Нетерплячий, а іноді і непомірний, прагнення до переваги, честі, переваги, сили чи досягнення чогось.*

Webster's Revised Unabridged English Dictionary : *AMBITION — n. aspiration, hope. АМБІЦІЯ - н. прагнення, надія.*

Merriam Webster Collegiate English Dictionary: *AMBITION — n. Pronunciation: am- ' bi- sh ə n Function: noun Etymology: Middle English, from Middle French or Latin; Middle French. АМБІЦІЯ - н. Вимова: am- 'bi- sh ə n Функція: іменник Етимологія: середньоанглійська, від середньоанглійської чи латинської; Середня французька.*

Merriam Webster Collegiate English Dictionary: *AMBITION — noun, a strong desire to do or achieve something. √desire and determination to achieve success. Origin ME: via OFr. АМБІЦІЯ - іменник, сильне бажання щось зробити чи досягти. Іребажання і рішучість досягти успіху. Походження ME: через OFr.*

Concise Oxford English Dictionary : *AMBITION* — *n.* 1 (often foll. by *to + infin.*) *the determination to achieve success or distinction, usu. in a chosen field.*
АМБІЦІЯ - *н.* 1 (часто фол. *На + інфін.*) *Рішучість досягти успіху чи відзнаки, узу. в обраному полі.*

Англійська основна розмовна словник : *AMBITION* — *n.* 1 (often foll. by *to + infin.*) *the determination to achieve success or distinction, usu. in a chosen field.*
АМБІЦІЯ - *н.* 1 (часто фол. *На + інфін.*) *Рішучість досягти успіху чи відзнаки, узу. у вибраному полі.*

Concise Oxford English Dictionary : *AMBITION* — *n.* 1 (often foll. by *to + infin.*) *the determination to achieve success or distinction, usu. in a chosen field.*
АМБІЦІЯ - *н.* 1 (часто фол. *До + інфін.*) *Рішучість досягти успіху чи відзнаки, узу. у вибраному полі.*

Oxford English Dictionary : *AMBITION* — *n.* 1. *Desire of superiority, desire of distinction, hunger for fame, love of glory.* 2. *Longing, yearning, aspiration, emulation.* *АМБІЦІЯ* - *н.* 1. *Бажання переваги, бажання розрізнення, голод до слави, любов до слави.* 2. *Туга, туга, прагнення, наслідування.*

Longman Activator English Dictionary : *AMBITION* — *n.* 1) *to achieve, attain, fulfill, realize one's ~* 2) *to spur, stir smb.'s ~* 3) *to limit, restrain one's.*
AMBITION — *n.* 1) *to achieve, attain, fulfill, realize one's ~* 2) *to spur, stir smb.'s ~* 3) *to limit, restrain one's.*

English– Ukrainian Lingvistica'98 dictionary: *AMBITION* – 1. [*æm'biʃ* (ə) *n*] *n* 1. 1) *честолюбство tremendous [satisfied] ~ – крайнє [радісне] честолюбство youthful ~ – юнацьке честолюбство to stifle.*

Новий великий англо– український словник – Апресян, Меднікова : *AMBITION* – *n.* *честолюбство, прагнення, амбіція, владолюбство, мрія, предмет бажань, мета.*

English– Ukrainian– dictionary – Bed release : *AMBITION* – *n.* *честолюбство, прагнення, амбіція, владолюбство, мрія, предмет бажань, мета.*

English– Ukrainian – dictionary – Bed release: *AMBITION* – *честолюбство, амбіція прагнення, мета, предмет бажань*.

Британський Англо– український словник: *AMBITION* – [n.] 1) *честолюбство, амбіція* 2) *прагнення, мета, предмет бажань*.

Morteza English– Ukrainian Dictionary : *AMBITION* – n 1) *честолюбство, амбіція*; 2) *прагнення, мета, предмет бажань*.

Англоукраїнський словник – Корольов: *AMBITION* – *честолюбство*.

English– Ukrainian Online Dictionary: *AMBITION* – *прагнення, честолюбство*.

English– Ukrainian Dictionary : *AMBITION* – *амбіція честолюбний*.

Таким чином, зі словників англійської мови було відібрано 64 одиниці, що номінують концепт *AMBITION* в англійській мові. Найбільшу групу складають іменникові одиниці – 46 од. (71,62%), що свідчить про важливість категорії предметності для американської мовної спільноти. Другою за кількістю є група прикметники – 18 од. (28,38%).

Слід зазначити, що основні значення слова «амбітність», які представляють цінність для даної наукової роботи, є: працьовитість на роботі; цілеспрямованість; прагнення до мети; велике бажання здійснити свою мрію; честолюбство. У досліджуваних словниках концепт *AMBITION* вербалізується також у похідних та однокорінних номінаціях концепту, що є одиницями різних частин мови й словотворчо й семантично пов'язані з основними лексичними засобами мовної об'єктивації концепту, а саме: *ambitious, ambitionist*. Окрім цього було встановлено, що амбітність – бінарне поняття.

Отже, амбітна людина – це негативна характеристика або позитивна? І чи потрібно мати амбіції? А якщо вони у вас є, що вам робити – радіти чи тривожитися? Ось скільки відразу питань, і всі вони пов'язані з одним–єдиним словом: амбіції. Красиве латинське слово "ambitio" – марнославство, честолюбство, суєтність (а в прямому значенні – «ходіння навколо, обходження, обхажування»).

Таким чином, на формування і подальший розвиток амбіцій впливають три фактори. Основну роль відіграє рівень самооцінки: носії високої самооцінки частіше за інших демонструють відповідні амбіції. Другим фактором у становленні амбіцій можна назвати тип особистості: екстраверти спрямовані на спілкування з публікою, їм важливо її визнання, тому амбіції мають для них велике значення.

Інтроверти, навпаки, всіляко абстрагуються від натовпу, рідко задаються питанням про те, що думають про них оточуючі, тому їх амбіції значно нижче, ніж у екстравертів. Нарешті, істотно впливає сімейне оточення: якщо батьки досягли певних висот, то вони, як правило, з дитинства очікують від свого потомства успіху, закладаючи, тим самим, фундамент амбітності в своїх дітях.

Але амбіції часто носять негативний характер, оскільки амбітна людина схильна недооцінювати інших людей, в той час, як власні досягнення значно звеличуються. Така модель поведінки накладає свій відбиток на формування взаємовідносин з іншими людьми, ускладнюючи вступ в новий колектив, може впливати на просування по кар'єрних сходах. Для усвідомлення своїх реальних переваг і недоліків амбіційній людині потрібно об'єктивно оцінити результати своєї роботи, порівняти їх з аналогічними результатами інших людей

2.2 Концептуальний аналіз структури концептосфери АМБІТНІСТЬ

Як вже зазначалося вище, проблема концептів – є першочерговою та актуальною у сучасній когнітивній лінгвістиці, тому актуальність даної роботи полягає у дослідженні значущості концептосфери АМБІТНІСТЬ у сучасній англомовній картині світу, а завдання – дослідження польової моделі концептосфери АМБІТНІСТЬ, а саме: аналіз дефініцій терміна «ambition»,

«ambitious», виокремлення ключових мікроконцептів навколоядерної ділянки, які формують макроконцепт AMBITION, виявлення його когнітивних ознак та змісту за допомогою сучасних англомовних лексикографічних джерел.

Отже, концептосфера – це сукупність концептів, які існують у свідомості носіїв мови. Концепти, які мають складну структуру (тобто називаються мегаконцептами) і включають у себе менші за об'ємом (мікроконцепти), утворюють концептосферу.

Так, на прикладі концептосфери АМБІТНІСТЬ розглянемо її польову структуру, що й становить об'єкт нашого вивчення на основі лексикографічних джерел.

Концептуальний аналіз концептосфери АМБІТНІСТЬ полягає у моделюванні концепту і установлення його зв'язків з іншими концептами, що здійснюється шляхом не лише опису смислів кожного окремого слова, але й визначенням специфіки його польової структури і логічних відношень між компонентами. За методи когнітивного аналізу приймаємо дефініційний, компонентний аналізи та побудову структури поля.

За допомогою дефініційного аналізу ми виділяємо базові понятійні ознаки макроконцепту AMBITION на основі визначень. Він допомагає визначити поняттєву складову концепту, адже найбільш істотні ознаки означуваного предмета чи явища містяться у дефініціях лексеми-імені концепту. Компонентний аналіз полягає в аналітичному підході до значення слова, тобто в поділі його значення на окремі елементи, а також виявляє родові семи, які містять найбільше смислове навантаження.

Макроконцепт AMBITION має складну структуру, тобто включає в себе менші за об'ємом мікроконцепти, які групуються навколо нього, утворюючи концептосферу. Зміст макроконцепта AMBITION визначаємо за допомогою аналізу словникових дефініцій із сучасних англомовних лексикографічних джерел та компонентного аналізу. У складі словникових дескрипцій вичленовуються семантичні компоненти (семи) як мінімальні одиниці плану

змісту, які є елементарним відображенням у мові різноманітних сторін і властивостей позначуваних предметів і явищ дійсності.

Результатом концептуального аналізу концептосфери АМБІТНІСТЬ будемо вважати виявлення когнітивних ознак, що формують концепт на основі лексикографічних джерел. Під когнітивними ознаками ми розуміємо окремі ознаки об'єкта, які відображені в структурі досліджуваного концепту, що формують його зміст, відповідають семам і виявляються в результаті семантичного аналізу, а також на основі когнітивної інтерпретації асоціатив. Чим частіше слова, що виражають певну когнітивну ознаку, вживаються для вербалізації концепту, тим ближче вони знаходяться до ядра концепту. Відповідно зі зменшенням частотності вживання інші когнітивні ознаки відносяться до периферії.

Тому проведемо аналіз словникових дефініцій ключового слова макроконцепта AMBITION, а саме із тлумачень якомога більшої кількості словників зробимо вибірку всіх семантичних компонентів (сем) та потенційних когнітивних ознак макроконцепту. У сучасній англійській мові макроконцепт AMBITION об'єктивований лексичними одиницями «ambition, ambitious», дефініції яких слугуватимуть експлікації когнітивних ознак.

Отже, за допомогою лексикографічного аналізу визначимо поняттєвий зміст іменника **ambition**:

- *a strong desire to achieve something (an ambition to do something), e.g., She had always had an ambition to be a pilot;*
- *a determination to be successful, rich, powerful, e.g., He was young and full of ambition [http://www.businessdictionary.com/];*
- *a strong wish to achieve something or to be successful, e.g., His ambition is ultimately to run his own business;*
- *an earnest desire for some type of achievement or distinction, as power, honor, fame, or wealth, and the willingness to strive for its attainment, e.g., Her ambition was to become a pilot; he achieved his ambition of making fortune [http://www.businessdictionary.com/];*

- *a determination and desire for work or activity; energy, e.g., I awoke feeling tired and utterly lacking in ambition* [<http://www.businessdictionary.com/>].

Визначаємо також поняттєвий зміст прикметника *ambitious*:

- *determined to be successful, rich, powerful, e.g., Alfred was intensely ambitious, obsessed with the idea of becoming rich;*

- *an ambitious plan, idea, which shows a desire to do something good but difficult, e.g., an ambitious engineering project an over-ambitious health reform program* [<http://www.businessdictionary.com/>]

- *wanting to be successful or powerful (an ambitious young lawyer); – an ambitious plan will need a lot of work and will be difficult to achieve, e.g., This is our most ambitious project so far* [<http://www.businessdictionary.com/>].

На основі даних визначень виокремлюємо родові семи одиниці *ambition: desire, determination, wish, wanting*. Дані семи утворюють семантичну градуїзованість, тобто зростання: *wish/бажання* → *wanting/хотіння* → *desire/прагнення* → *determination/цілеспрямованість*., як мета досягнення амбітності. 1 юніт – це концепт у зростанні: *wish/бажання* → *wanting/хотіння* → *desire/прагнення*. 2 юніт – це концепт у мотивації, рішучості: *determination/цілеспрямованість*. Словник «Business Dictionary» узагальнює всі вище зазначенні дефініції та пропонує таке визначення поняттю «ambition»:

The desire to achieve something, or to succeed, accompanied with motivation, determination and an internal drive. Ambition describes those that achieve success based on their inner desire. Ambition in itself may not be a key to success. Successful, ambitious people need both energy and goals to succeed. Someone with plenty of energy but no goals may find themselves pursuing one opportunity after another without success, wondering what it is that they are wanting out of life. Someone with goals but no energy may find themselves wanting to achieve success, but too complacent to do the work to go about pursuing their goals. They might also start projects but quit when the work becomes too hard or too much work.

Ambition also requires using failures to learn from their mistakes [<http://www.businessdictionary.com/>].

На основі даного визначення робимо висновок, що засобами досягнення мети до амбітності є:

- *to do a lot of work, to be successful,*
- *to do something good but difficult,*
- *to be successful, rich, powerful,*
- *to learn from mistakes,*
- *to have a desire for aspower, honour, fame and wealth.*

Аналіз сучасних словникових тлумачень лексеми «ambition» дозволяє дати їй таке визначення: *ambition – is a strong determination and desire for working hard and to be successful.* Зміст макроконцепту AMBITION розкриває 4 когнітивні ознаки:

- Desire/Прагнення;
- Determination/Цілеспрямованість;
- Wish/Бажання;
- Wanting/Хотіння.

Перелічені когнітивні ознаки є базовими мікроконцептами англomовної концептосфери АМБІТНІСТЬ, оскільки представлені родовими семами із сучасних лексикографічних джерел та мають свої видові семи, дослідження яких є наступним нашим кроком.

Завершальним етапом концептуального аналізу концептосфери АМБІТНІСТЬ є побудова структури, яка включає ядро та периферію поля. На основі когнітивних ознак опишемо структуру досліджуваної концептосфери.

У структурі концептосфери АМБІТНІСТЬ, макроконцепт AMBITION лежить в ядерній ділянці основу якої складає ядро, що виражене ключовими лексемами (*ambition/ambitious*). Ядерна ділянка включає також в себе інформаційно-поняттєвий компонент, який містить суттєві характеристики, дефініції концепта. Навколо неї розгортаються нові семи, які реалізуються

через мовні одиниці (слова, словосполучення), утворюють навколоядерну ділянку та є мікроконцептами: DESIRE/ПРАГНЕННЯ, WANTING/ХОТІННЯ, WISH/БАЖАННЯ, DETERMINATION/ЦІЛЕСПРЯ-МОВАНІСТЬ.

Периферію складає інтерпретаційне поле, яке містить оцінки й трактування змісту ядра макроконцепту AMBITION різними носіями мови. Периферія даного макроконцепта пов'язана із фразеологічними одиницями мови.

Отже, як і будь-який концепт, макроконцепт AMBITION має багатокomпонентну структуру і займає одне з базових місць у сучасній англomовній картині світу. Концептосфера АМБІТНІСТЬ відтворюється шляхом семного аналізу лексеми, що позначає її. Аналіз дефініцій лексем *ambition*, *ambitious*, що вживаються на позначення англomовного макроконцепту AMBITION дав можливість виділити когнітивні ознаки амбітності: *desire*, *determination*, *wish*, *wanting*, як мікроконцепти концептосфери. Тому значення мови для когнітології є надзвичайно великим, бо саме через мову можна об'єктивізувати розумову (ментальну та мисленнєву) діяльність, тобто вербалізувати її.

2.3 Аналіз особливостей макроструктури концепту AMBITION у повісті Ернеста Хемінгуея «Старий і море»

У всі часи людина прагнула знайти своє місце в навколишньому світі, здобути гармонію з природою, досягнути сенс свого буття... Ці «вічні» проблеми довгі роки хвилювали і відомого американського письменника Ернеста Хемінгуея. Повість «Старий і море» - результат його моральних шукань. Цю книгу назвуть вершиною творчості Хемінгуея. За неї в 1954 році письменник отримує Нобелівську премію.

На побіжний погляд, сюжет повісті розроблений у реалістичному ключі. Тут немає жодних ознак дивовижного, фантастичного, надприродного, немає жодних порушень меж реалістичного світу. Реалістично виписані і характери персонажів, і пейзажі, і побутовий колорит, і деталі рибальської справи. На реалістичності зображеного у повісті наголошував і сам письменник. В одному з інтерв'ю він, зокрема, сказав: «У "Старому і морі" я намагався створити реального старого, реального хлопчика, реальну рибину і реальних акул. Проте якщо я зробив їх досить добре й досить правдиво, вони можуть означати багато дечого».

Полемізуючи з прихильниками однобоко символічної інтерпретації твору, автор у запалі стверджував, що у цьому тексті взагалі відсутня будь-яка символіка. Втім, істину, як то часто буває, варто шукати посередині між крайнощами.

З позиції такої «золотої середини» вірно схарактеризував художню специфіку повісті Б. Беренсон: «"Старий і море" Хемінгвея, - писав він, - це ідилія про море як таке, не про море Байрона чи Мелвілла, а про море Гомера, і передана вона такою ж чарівною прозою, як епос Гомера. Жодний справжній митець не займається символами чи алегоріями, - а Хемінгвей справжній митець, - але кожний справжній твір мистецтва породжує символи та алегорії. Таким є і цей невеликий, але напрочуд вдалий твір». []

Справді, у зовні реалістичний сюжет повісті вміщений багатий символічний підтекст, що надає зображуваному смислової «двоповерховості». На рівні цього підтексту повість про рибалку та море інтерпретується як інакомовний сюжет про взаємини людини з життєвою стихією: таким чином і відбувається реалізація концепту AMBITION. Тут, у прихованій частині тексту-«айсбергу» порушуються засадничі філософські питання людського буття, виникають яскраві символи й самобутні асоціації. Саме наявність такого підтексту надає підставу визначати складові концепту AMBITION на тлі повісті, а саму повість «Старий і море» - як повість-притчу.

Отже, літературознавці визначають жанр цього твору як повість-притчу, тобто твір, який розповідає про долю і певні події життя героя, але ця розповідь має також алегоричний характер, глибокий моральний і філософський зміст.

Повість тісно пов'язана з усіма попередніми творами письменника і виступає вершиною його роздуму про сенс життя. Афористично підсумки цих роздумів можна викласти словами самого автора: «Людину можна знищити, але здолати не можна». Це твердження і є першою ознакою наявності концепту AMBITION у повісті. На перший погляд, події про, які розповідає Хемінгвей, не мають жодного відношення до реалізації амбітності у житті окремої людини.

Фабула повісті проста. Живе самотній старий рибалка. Останнім часом рибальська вдача, як і люди, покинула його, але старий не здається. Він знову і знову виходить у море, і ось нарешті йому поталанило: на наживку впіймалася величезна риба, кілька діб триває боротьба старого і риби, і людина перемагає, та нена-жерливі акули нападають на здобич рибалки і нищать її.

Коли човен старого пристає до берега, від красуні-риби залишається лише остів. Знесилений старий повертається у свою бідну хатину. Але в повісті-притчі за цією простою фабулою постає цілий світ, складний, суперечливий і прекрасний.

Історія рибалки Сантьяго сприймається як історія складного земного шляху людини, яка витримує щоденну боротьбу за існування і разом із тим прагне жити у злагоді з морем і його мешканцями, небом і зірками, відчувати себе часткою великого і прекрасного світу. Як частка Всесвіту вона може зникнути, її можна знищити, але доки людина існує, дотисвіт її душі залишається неповторним, його неможливо здолати.

Хемінгвей порівнював свої твори з айсбергом, який лише невеликою частиною виринає з води, а решта схована в океанському просторі. Художній текст — та частина айсбергу, яку видно на поверхні, і читач може лише

здогадуватися, що письменник залишив невисловленим, віддав на тлумачення читача. Тому повість має глибокий символічний зміст.

Уже сама назва твору «Старий і море» викликає у читача певні асоціації, натякає на головні проблеми буття: людина і природа, смертне і вічне, потворне і прекрасне тощо. Сполучник «і» об'єднує і водночас протиставляє ці поняття. Отже, реалізація концепту AMBITION у поданому творі здійснюється завдяки протиставленню цих понять.

Старий символізує людський досвід і його обмеженість. Поруч із старим рибалкою автор змальовує маленького хлопчика, який вчиться, переймає досвід у старого. Напевно, що й тому людину неможливо здолати, бо вона здатна передати свій досвід, усе краще у своїй душі іншим. Коли рибальська вдача покидає старого Сантьяго, батьки забороняють хлопчикові виходити з ним у море. У двобої з рибою старому дуже потрібна допомога, і він шкодує, що поруч немає хлопчика, та розуміє, що це закономірно. Старість, думає він, не повинна бути самотня, та це неминуче.

Тема амбітності розкривається автором у символічних картинах вутлого човника на тлі безмежного океану. Океан символізує і вічність, і непереборну природну силу, і прекрасне невідоме життя. Старий переміг прекрасну рибу, але океан не віддав йому здобичі — акули з'їли її. Перший прояв амбітності проявляється у бажанні старого перемогти, не дивлячись на його похилий вік. Концепт AMBITION у повісті «Старий і море» реалізується через декілька складових, кожній з яких Е.Хемінгуей відвів певне місце у своєму творі. Отже, **першою складовою** макроструктури концепта AMBITION є бажання старого перемогти.

Старий довів свою здатність протистояти природі, він витримав найтяжче у своєму житті випробування, тому що, не зважаючи на самотність, він думав про людей (спогади про маленького хлопчика, їхні розмови про видатного бейсболіста, про спортивні новини підтримують його в момент, коли сили його майже покинули). І Хемінгвей доводить, що людину не можна зламати, бо вона частка цілої людської спільноти, з нею досвід минулих

поколінь, щастя спілкування з близькими, усвідомлення, що життя триватиме і після її смерті.

У повісті “Старий і море” автор виражає свої морально-філософські роздуми. Для нього головним є не змалювання, а вираження смислу. Подібні ознаки є характерними для притчі. Іншими ознаками є алегоричність, символічність сюжету, глибина поставлених проблем, пристрасність їх, висвітлення. Все це в сукупності і створює “ефект айсбергу”, який є улюбленим прийомом Е.Хемінгвея.

Принцип айсбергу збережений не лише на семантичному, але й на лінгвістичному рівні. За скупими, простими словами й конструкціями стоїть великий зміст. Як і в усіх інших своїх творах, Ернест Хемінгвей віддає перевагу найстарішим і найкоротшим з англійських слів, однак надає їм нової цінності: стиль письменника повинен бути безпосереднім і особистим, його образи багатими і повнокровними, слова простими й енергійними. Великі письменники наділені даром блискучої стислості.

Друга складова – це бажання єдності, при чому різних типів єдностей. Наприклад, єдність природи й людини. Е.Хемінгвей багато часу відводить на змалювання поєднання між головним героєм повісті старим Сантьяго та навколишнім середовищем: риби, птахи, зорі – усі вони його брати або ж друзі. Елементи, які очевидно суперечать одне одному, показані як аспекти єдиного цілого: море і лагідне, і жорстоке; жіночого і чоловічого роду; акула і благородна і хижа.

Передумова єдності в повісті допомагає Сантьяго в його великій трагедії. Для старого успіх і поразка – два рівнозначні аспекти одного і того ж існування. Це тимчасові форми, які в залежності від примх долі з’являються або зникають, не впливаючи на його єдність із природою. Оскільки він сконцентровує увагу на цій єдності і бачить себе скоріш частиною природи, а не зовнішнім антагоністом, який з нею змагається, він не може бути переможений будь-якими неприємностями, які його спіткають.

Єдність вбачається і в хемінгуеївському поєднанні прекрасного й варварського. Варто лише звернути увагу на пригадування Маноліна:

I remember how she lashed her tail and broke the jar, and how you beat her with a club...and the sickening smell of blood was all around. – Пам'ятаю, як вона біла хвостом і поламала банку, і як ти лупцював її кийком...і навкруги стояв нудотний запах крові. [<https://gutenberg.ca>]

Екстатичний образ, змальований хлопцем, різко контрастує з мистецтвом рибної ловлі, яке описане далі у творі. Досить символічними є сни старого. Тричі йому сняться леви. Вперше він бачить їх уві сні перед своїм виходом в море, другий раз, коли спить в своєму човні в середині свого двобою з марліном, і втретє – уже наприкінці повісті.

Загальновідомо, що традиційно повість Е. Хемінгвея “Старий і море” сприймається як гімн мужності людини, її волі й силі. **Наступна третя складова** концепту AMBITION - героїзм - також присутня в цьому творі. Тріумф над знищуючими негараздами є суттю героїзму.

Е.Хемінгвей бачить героїзм на зразок сізіфової праці: вимагається безупинна робота для досягнення ефемерної кінцівки. Герой з честю та достоїнством представ перед негараздами. Таким чином, Е.Хемінгвей робить неостоїчний наголос на самовладанні людини. Сантьяго говорить:

Man was not created to suffer defeat. Man can be destroyed, but it is impossible to defeat him. – Людина не для того створена, щоб терпіти поразки. Людина може бути знищена, але перемогти її неможливо. [<https://gutenberg.ca>]

Підтвердження цьому можна спостерегти й у роздумах старого над черепахами.

Most people are heartless towards turtles, because a turtle's heart continues to beat long after the animal has been killed and cut into pieces. But I, too, thought the old man, have the same heart... – Більшість людей безсердечно ставляться до черепах, адже черепашиаче серце б'ється ще довго після того, як тварину

вбили й розрізали на шматки. Але і мене – думав старий, - таке ж серце...

[<https://gutenberg.ca>]

Ототожнення свого серця з черепашачим звучить як ідея непереможності. Тема смерті, або ж знищення, у творі виражена вічним законом: треба або вбивати, або бути вбитим. За Хемінгвейем – смерть неминуча, однак як люди, так і тварини відмовляються віддатися у її владу. Е.Хемінгвей і сам жив за принципом: “Кожному призначено бути воїном, і кожному призначено померти, але лише боягузи помирають дарма. Я завжди вірив, що найперший обов’язок чоловіка – подолання страху.”

Загальновідомо, що героїзм невід’ємно пов’язаний з **наступною четвертою складовою** концепту AMBITION – мужністю в даному творі. Бути людиною – це значить поводити себе з честю та достоїнством: не поступатися стражданням, приймати все без нарікань і, що найважливіше, виявляти максимум самовладання. Представлення жіночого начала в образі моря, яке протиставляється чоловічому, характеризується примхами, непостійністю і повною відсутністю самовладання:

The old man thought of the sea as a woman who bestows great favors, or refuses them, and if she allows herself reckless or unkind actions - whatever you do, that's her nature. – Старий думав про море як про жінку, яка дарує великі милості, або ж відмовляє в них, а якщо і дозволить собі необдумані або недобрі вчинки, - що поробиш, така вже в неї природа. [<https://gutenberg.ca>]

Але люди ставлять до моря і в чоловічому роді, коли вони вбачають у ньому ворога або ж суперника.

Sometimes those who love him [the sea] speak ill of him, but always as a woman, in the feminine gender. Fishermen who are somewhat younger... call the sea elmar, that is, in the masculine gender. They talk about him as a space, as a rival, and sometimes even as an enemy. – Часом ті, хто його [море] любить, говорять про нього погано, але завжди як про жінку, в жіночому роді. Рибалки, які децю молодші,... називають море elmar, тобто в чоловічому роді. Вони говорять

про нього, як про простір, як про суперника, а іноді навіть як про ворога.

[<https://gutenberg.ca>]

Фактично, інші жіночі образи, крім згадування про фотографію дружини Сантьяго і жінки-туриста, яка з'являється наприкінці повісті, відсутні. Можливо, це пояснюється тим, що жіночий розум не здатен збагнути всю велич героїзму старого рибалки. Свідчення цьому є повне непорозуміння між офіціантом та жінкою.

Однак, ті риси, які автор приписує морю, як наймогутнішому жіночому образу твору, створюють ще одну альтернативну концепцію єдності. Єдності жіночого й чоловічого начала.

Крім великої кількості тем, наявних у творі, критики знаходить символічне значення багатьох образів, певних сцен повісті. (Деякі з них були розглянуті вище). Їх читають по-різному: як християнську алегорію, ніцшеанську притчу про подолання, фрейдиську мрію про здійснення бажання Едипа, гуманістичну сагу тріумфу перед лицем безглуздостей. Хоча сам автор висловлюється так: “Немає ніякого символізму. Море – це море. Старий – це старий. Хлопчик – хлопчик, і риба – це риба. Акули – це акули, не краще і не гірше. Весь символізм, про який говорять люди – це безглуздя. За цим стоїть те, що ти бачиш за цим, коли маєш певні знання.”

Перші слова повісті “Старий рибачив в своєму човні в Гольфстрімі і ось уже вісімдесят чотири дні він ходив у море і не піймав жодної рибини.” Одразу настроюють на лаконічний тип висловлювання автора. Це більше схоже на поезію, ніж на прозу, що надає реальності більш загального, символічного характеру.

Вживання в наступному реченні числівника “сорок” – перша з багатьох релігійних алюзій повісті. В даному контексті проголошується одна з тем повісті – героїчна боротьба проти незмінної долі. Адже за Біблією, саме 40 днів знадобилося Христу, щоб підкорити Сатану в пустелі. І справді, весь абзац підкреслює тимчасову невдачу Сантьяго. Найсильніше це висловлено в цьому реченні:

The sail was covered in patches of burlap and looked like the flag of a defeated army. – Парус був весь в заплатах із мішковини і звернутий нагадував прапор розбитого війська. [<https://gutenberg.ca>]

Подібна описова деградація продовжується при змалюванні деталей його старого, змарнілого тіла. Навіть його шрами, спадщина минулих успіхів, були як *тріщини вже давно безводної пустелі*. Однак, раптом автор фокусує увагу на очах:

Everything about him was old, except for his eyes, and his eyes were the color of the sea, cheerful, the eyes of a man who does not give up. – Все в нього було старе, крім очей, а очі були кольору моря, веселі, очі людини, яка не здається. [<https://gutenberg.ca>]

Це повертає увагу до **наступної п'ятої складової** концепту AMBITION – успіху. Існує дихотомія різних типів успіху, які наявні у повісті: зовнішній, матеріальний успіх і внутрішній, духовний. Нестача першого (...у хатині були ліжка, стіл і стілець, і в земляній підлозі – виїмка, щоб готувати їжу на вугіллі...) у старого компенсується наявністю другого. Подібний дух старого зумовлений саме героїзмом і мужністю.

Спільність кольору моря і очей старого підтверджує тему єдності людини й природи і проводить аналогію між неприборканим духом Сантьяго і безкінечною силою моря. Стосунки між Сантьяго й Маноліном можуть бути висловлені одним реченням:

The old man taught the boy to fish, and the boy loved him. – Старий навчив хлопця рибачити, і хлопець його любив. [<https://gutenberg.ca>]

Однак, не зважаючи на явну ієрархію відносин між ними (учитель-учень), Сантьяго наголошує на рівності з хлопцем: *As fisherman to fisherman – Як рибалка рибалці, і You are already grown man – Ти вже дорослий чоловік.* [<https://gutenberg.ca>] Знову проступає тема єдності, тепер уже єдність людських душ.

Однак автор застосовує іронію при інверсії ролей між батьківським ставленням Сантьяго й учнівством Маноліна. В той час, як Сантьяго

підчується про Маноліна в морі, навчаючи рибалити, Манолін підчується про старого на суші, впевнюючись, чи він їв. Подібна інверсія робить Сантьяго знову молодим, готовим отримувати мудрі повчання.

Подібного роду несподівана рівність виявляється і при описі різного роду трактувань марлінів і акул на суші. На березі їхній антагонізм – ніщо. Як і у випадку з Маноліном, їх порівнювання демонструє тематичну єдність із природою.

Перший сон, де він бачить узбережжя Африки та левів, звертає увагу на особисте життя Сантьяго, іспанця з Канарських островів. Сантьяго – це іспанський варіант імені Джеймс, покровителя Іспанії. Як і Сантьяго, св. Джеймс був рибалкою до того, як був покликаний Христом. Подібна паралель певною мірою відкидає релігійну тінь на образ Сантьяго та його подальшу боротьбу. Св. Джеймс також покровительствує тим, хто бореться за привнесення цінностей у Новий світ. Певним чином, Сантьяго також може виступати носієм героїчних цінностей, що треба показати Новому світові.

Ще **однією складовою** концепту AMBITION є справжнє чоловіче начало, зобов'язаність бути мужнім. Коли Сантьяго будить Маноліна, щоб той допоміг йому, втомлений хлопець просто відповідає:

Queva! - answered the boy. - This is our male destiny. You won't do anything.
 – *Queva! – відповів хлопець. - Така вже наша чоловіча доля. Нічого не поробиш.*
 [<https://gutenberg.ca>]

Отже, не зраджуючи своїм життєвим принципам, старий вирушає в море. Е.Хемінгвей відводить певний час на опис моря. Як показує назва твору, море відіграє дуже важливу роль у процесі оповіді. Воно виступає дійовою особою твору “Старий і море”.

Коли Сантьяго знаходиться в морі, в нього є достатньо часу для роздумів. Саме ці роздуми старого Е.Хемінгвей вкладає свої власні підсвідомі думки.

I, - thought the old man, - always cast the tackle accurately. I'm just unlucky. However, who knows? Maybe today happiness will smile at me. Every day is a new

day. It's better when you're lucky... And when happiness comes, I'll be ready for it. – Я, - подумав старий, - завжди закидаю снасть точно. Мені просто не щастить. Однак, хто знає? Можливо сьогодні щастя мені посміхнеться. Кожен день – новий день. Краще, коли щастить... А коли щастя прийде, я буду до нього готовий. [<https://gutenberg.ca>]

Надалі в творі, знову ж таки вустами Сантьяго, Е.Хемінгвей проводить паралель між циклом людського віку й природою. Певній частині дня і певній порі року відповідає певний проміжок людського існування. Зображувані події відбуваються у вересні – осені, або ж заході життя. Старий зауважує, що ранішнє сонце завжди спричиняло біль його очам, а ввечері він міг дивитися на сонце не кліпаючи: в той час, як людині важко знайти свій шлях у молодості (ранок), все стає набагато простішим, коли настає старість (вечір).

Роздуми автора про людське життя та його сенс прослідковуються і в монологіях старого, звернутих до самого себе. Алегоричний заклик Сантьяго *тепер час думати тільки про одне. Про те, для чого я народився* звучить як звернення Е.Хемінгуея до самого себе. За життя він неодноразово повторював, що живе на землі для того, щоб писати.

Коли Е.Хемінгвей писав, це приносило йому радість як письменнику, а для читача майстерно написаний епізод дає відчуття реальності, яке необхідне для повного заглиблення у твір. Подібне відчуття виникає при читанні епізодів самого полювання старого на рибіну. Відбуваються еволюційні процеси у свідомості читача: від відчуття реальності того, що зображується до досягнення його символічного змісту.

Під час полювання на рибіну Сантьяго в якийсь момент стає шкода марліна. Ця жалість за великою рибиною підсилюється спогадами Сантьяго про самку марліна, яку вони ввіймали разом із хлопчиком:

The old man could not forget how handsome he [the male marlin] was. And he did not leave his girlfriend until the end. I have never seen anything sadder in the sea, - thought the old man. - The boy also felt sad, and we apologized to the female. – Старий не міг забути, який він [самець марліна] був гарний. І він не полишив

свою подругу до кінця. Жодного разу в морі я не бачив нічого сумнішого, - подумав старий. – Хлопчику теж стало сумно, і ми попросили у самки вибачення. [<https://gutenberg.ca>]

Раптом старий починає говорити про свої дії як про зраду, віроломство, що дуже дивно для рибалки при описі свого заняття.

Подібне розуміння старому подається через його повне ототожнення з навколишнім світом, він пов'язує своє життя з життям рибини, на яку полює:

Now we are connected to each other... And there is no one to help her or me. The programming of the roots of fate is activated in the old man: Maybe I shouldn't have become a fisherman, he thought. - But I was born for this. – Тепер ми пов'язані один з одним... І нема кому допомогти ні їй, ні мені. У старого спрацьовує запрограмованість коріння долі: Можливо мені не слід було ставати рибалкою, - думав він. – Але для цього я народився. [<https://gutenberg.ca>]

Тут можна побачити і символічне значення в самому процесі написання твору. Сантьяго, як продукт уяви Е.Хемінгвея, народжений, щоб грати певну роль в оповіді автора. Отже, підкореність долі ніби коментує творчий процес, при якому автор контролює долі своїх персонажів.

Той факт, що ліву руку Сантьяго схоплює судома, може також трактуватися з різних точок зору. З одного боку, створюється ще більша напруга в самому сюжеті твору, що скоріше наближає до усвідомлення поразки старого, таким чином, ще більше, підсилюючи його тріумф. А з іншого боку, розглядаючи даний факт у контексті автобіографічного бачення твору, він може символічно свідчити про письменницьке блокування.

Судома ще раз наближує читача до авторської концепції мужності, яке включає в себе поведження з достоїнством у певних ситуаціях.

I hate it when people hold my hand, he thought. - It's humiliating when you get diarrhea in public or get sick from poisoned fish. But a seizure especially humiliates you when you are alone. – Ненавиджу, коли в мене зводить руку, - подумав він. – Принизливо, коли тебе на людях лучає пронос або тебе нудить

від отруєної риби. Але судома особливо тебе принижує, коли ти один.
[<https://gutenberg.ca>]

Отже, за Хемінгвейем, людське почуття приниження не залежить виключно від присутності інших, які будуть дивитися з відразою й зневагою, воно базується на вічному мірилі достоїнства, яке виступає вище, ніж просто самоконтроль.

З того моменту, як Сантьяго побачив рибину, і до кінця книги він здається поглинутим нав'язливою ідеєю доведення того, що він вартий того, щоб полювати на таку благородну тварину. Це є ще одним проявом амбітності старого:

Thank God fish are not so intelligent as the people who kill them, although they have much more dexterity and nobility... I wish I were a fish and that I had everything it has, not just will and intelligence. – Слава богу риби не такі розумні, як люди, які їх вбивають, хоча в них набагато більше спритності й благородства... Хотів би я бути рибою і щоб у мене було все, що є в неї, а не тільки воля й кмітливість. [<https://gutenberg.ca>]

У фіналі повісті Хемінгвей зображує групу туристів, які вражені тільки розмірами остова риби і зовсім не розуміють драми, яка сталася в океані. Не розуміють вони і власної драми, драми людини-спостерігача, яка не знає і боїться справжнього життя, байдужа до інших людей, таїн и буття.

Останні слова повісті — *Старому снилися леви* [<https://gutenberg.ca>] — символічні. Спогади про левів — найщасливіші спогади старого. Він бачив їх одного разу, коли сам був молодим і сильним, як лев. І ці прекрасні тварини, що вільно гралися на морському узбережжі, на все життя залишилися для Сантьяго символом щастя існування у прекрасному світі. Ця коротка остання фраза доводить незламність людини, яка попри всі негаразди, втрати може відчувати красу світу і бути щасливою. Невипадково, американський письменник Вільям Фолкнер, прочитавши повість, зазначив, що Хемінгвей знайшов свого бога.

Отже, в результаті аналізу засобів реалізації концепту AMBITION в повісті Е.Хемінгвея «Сатрий і море» ми визначили його наступні основні складові: *незламність*, яка продиктована *бажанням перемогти*; *бажання єдності*; *героїзм*; *мужність*; *успіх*; *справжнє чоловіче начало*.

ВИСНОВКИ

Концепт є ключовим поняттям когнітивної лінгвістики. Однак, незважаючи на те, що поняття концепт можна вважати для сучасної когнітивістики дослідженим, зміст цього поняття дуже істотно варіюється в концепціях різних наукових шкіл і окремих вчених.

Концепт може бути вербалізованим у випадку комунікативної необхідності різними способами: лексичними, фразеологічними, синтаксичними, тобто цілим комплексом мовних засобів, систематизація та семантичний опис яких дозволяють виділити когнітивні ознаки і когнітивні класифікатори, які можуть бути використані для моделювання концепту.

Когнітивна картина світу і мовна картина світу пов'язані між собою як первинне і вторинне, як ментальне явище і його вербальна репрезентація, як зміст свідомості і засіб доступу дослідника до цього змісту. Художня картина світу – це теж вторинна картина світу, подібна до мовної. Вона виникає в свідомості читача при сприйнятті їм художнього твору (або в свідомості глядача, слухача – при сприйнятті інших творів мистецтва).

Культурна (концептуальна) картина світу – це відображення реальної картини через призму концепцій, сформованих на основі уявлень людини, отриманих за допомогою органів почуттів і, пройшовши через її свідомість, як колективну, так і індивідуальну. Це образ світу, переломлений у свідомості людини, тобто світогляд людини, створеної в результаті її фізичного досвіду та духовної діяльності.

Життєвий досвід людини постійно збагачує зміст концептів, які складають його концептосферу, причому збагачується як образний компонент концепту (з'їздивши на море, людина збагачує зміст свого концепту *море*, побачивши пожежу, людина збагачує зміст концепту *пожежа*), так і раціональна складова – інформаційний мінімум і інтерпретаційні ознаки (людина отримує додаткові відомості про море, пожежу)

Концепти інтерпретуються насамперед як одиниці мислення, а не пам'яті, оскільки їх основне призначення – забезпечувати процес мислення. Вони виступають і як хранителі інформації, але є вони одиницями пам'яті, ще належить довести. Концепт не обов'язково має мовне вираження – існує багато концептів, які не мають стійкої назви і при цьому їх концептуальний статус не викликає сумніву.

На формування і подальший розвиток амбіцій впливають три фактори. Основну роль відіграє рівень самооцінки: носії високої самооцінки частіше за інших демонструють відповідні амбіції. Другим фактором у становленні амбіцій можна назвати тип особистості.

У структурі концептосфери АМБІТНІСТЬ, макроконцепт AMBITION лежить в ядерній ділянці основу якої складає ядро, що виражене ключовими лексемами (ambition/ambitious). Ядерна ділянка включає також в себе інформаційно-поняттєвий компонент, який містить суттєві характеристики, дефініції концепта. Навколо неї розгортаються нові семи, які реалізуються через мовні одиниці (слова, словосполучення), утворюють навколоядерну ділянку та є мікроконцептами: DESIRE/ПРАГНЕННЯ, WANTING/ХОТІННЯ, WISH/БАЖАННЯ, DETERMINATION/ЦІЛЕСПРЯ-МОВАНІСТЬ.

Периферію складає інтерпретаційне поле, яке містить оцінки й трактування змісту ядра макроконцепту AMBITION різними носіями мови. Периферія даного макроконцепта пов'язана із фразеологічними одиницями мови.

Отже, як і будь-який концепт, макроконцепт AMBITION має багатокomпонентну структуру і займає одне з базових місць у сучасній англomовній картині світу. Концептосфера АМБІТНІСТЬ відтворюється шляхом семного аналізу лексеми, що позначає її. Аналіз дефініцій лексем «ambition, ambitious», що вживаються на позначення англomовного макроконцепту AMBITION дав можливість виділити когнітивні ознаки амбітності: desire, determination, wish, wanting, як мікроконцепти концептосфери. Тому значення мови для когнітології є надзвичайно великим,

бо саме через мову можна об'єктивізувати розумову (ментальну та мисленнєву) діяльність, тобто вербалізувати її.

Аналіз основних рис головного героя повісті-притчи Е.Хемінгвея «Старий і море» рибалки – Сантьяго дозволяє визначити його як дуже амбітну людину: *lofty ambitions* – благородні прагнення / бажання; *lifelong ambition* – прагнення / мрія / усього життя; *Sole ambition* – єдине бажання; *He has plenty of drive and ambition* – енергійність, напористість; *Ambition to do smth. to be smth.* – прагнення зробити щол. стати кимось; *absurd ambition* – безглузде прагнення; *to attain ambitions* – домогтися здійснення честолюбних задумів; *it is his ambition to become a businessman* – його мрія стати бізнесменом; *imperial ambitions* – імперські амбіції; *to attain ambitions* – домогтися здійснення честолюбних задумів.

Отже, в результаті аналізу засобів реалізації концепту AMBITION в повісті Е.Хемінгвея «Старий і море» ми визначили його наступні основні складові: **незламність**, яка продиктована **бажанням перемогти; бажання єдності; героїзм; мужність; успіх; справжнє чоловіче начало.**

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ажнюк Б. М. Національно-культурні аспекти комічного в англійській фразеології. *Семасіологія и словотвір*. Київ, 1989. С.95.
2. Алефиренко М. Ф. Проблемы фразеологического значения и смысла. Астрахань : Астраханский университет, 2000. 272 с .
3. Аскольдов С. А. Концепт и слово. *Русская словесность. От теории словесности до структуры текста*: Антология. Москва, 1997. С. 267–279.
4. Бабушкин А. П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка. Воронеж : ВГУ, 1996. 41 с.
5. Большой академический словарь русского языка / институт лингвистических исследований РАН. СПб : Наука, 2004. Т. 1 / общ. ред. К.С. Горбачевич. 661 с.
6. Булыка А. М. Слоўнік іншамоўных слоў: у 2 т. Мінск: БелЭН, 2009. Т.1 : А-Л. 735 с.
7. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков. Москва: Языки русской культуры, 2009. 776 с.
8. Виготский Л. С. Мышление и язык. Москва : Наука, 2002. 205 с.
9. Виноградов В. В. Основные понятия русской фразеологии как лингвистической дисциплины. Москва: Просвещение, 2007. 312 с .
10. Гак В. Г. К типологии лингвистический номинаций. *Языковая номинация (Общие вопросы)*. Москва, 1977. С. 230–293.
11. Гришук О. І. Абстрактні концепти в сприйнятті школяра. *Мова і національна свідомість*. 1999. №2. С. 15.
12. Гумбольдт В. Язык и философия культуры. Москва : Прогресс, 1985. 452 с.
13. Залевская А. А. Когнитивизм, когнитивная психология, когнитивна наука и когнитивная лингвистика. *Когнитивная лингвистика. Современное состояние и перспективы развития*. Тамбов, 1998. С.6–9.

14. Залевская А. А. Концепт как достижение индивида. *Слово. Текст. Избранные труды*. Москва, 2005. С.234 –244.
15. Залевская А. А. Психолингвистический подход к проблеме концепта. *Методологические проблемы когнитивной лингвистики*. Воронеж, 2001. С. 39.
16. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград : Перемена, 2002. 477 с.
17. Карасик В. И., Слишкин Г. Г. Базовые характеристики лингвокультурных концептов. *Антология концептов*. Волгоград, 2005. С.13–15.
18. Карасик В. И., Прохвачева О. Г., Зубкова Я. В., Грабарова Э. В. Иная ментальность. Москва : Гнозис, 2005. 352 с.
19. Ковшова М. Л. Языковая и культурная специфика фразеологического знака: теоретические и методологические основы исследования. *Вопросы филологии*: научный журнал. 2006. №3. С. 6–12.
20. Колшанский Г. В. Семантика слова в логическом аспекте. *Логика и структура языка*. Москва, 1967. С. 187–208.
21. Кочерган М. П. Загальне мовознавство. Київ : Видавничий центр "Академія", 2006. 464 с.
22. Красавский Н. А. Лингвистические методы исследования эмоциональной концептосферы. *Лингвистические парадигмы: традиции и новации*. Волгоград, 2000. С.18–20.
23. Краткий словарь когнитивных терминов / под общ. ред. Е. С. Кубряковой. Москва: Филол. ф-т МГУ им. М. В. Ломоносова, 1997. 556 с.
24. Крючкова Н. В. Лингвокультурная вариация концептов. Саратов: Научная книга, 2005. 167 с.
25. Кубрякова Е. С. Языковое сознание и языковая картина мира. *Филология и культура*: материалы междунар. науч.-практ. конф., г. Тамбов, 3-5 июля 1999 г. Тамбов, 1999. С. 6–13.

26. Кубрякова Е. С. Начальные этапы становления когнитивизма: лингвистика-психология-когнитивная наука. *Вопросы языкознания*. 1994. №4. С. 26–34.

27. Кубрякова Е. С. Про установки когнитивной науки и актуальные проблемы когнитивной лингвистики. *Вопросы когнитивной лингвистики*. 2004. № 1. С 6–17.

28. Кузлякин С. В. Проблема создания концептуальной модели в лингвистических исследованиях. *Русистика и современность. Лингвокультурология и межкультурная коммуникация*. Москва, 2005. С. 136–141.

29. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка. Москва : Высшая школа, 1986. 381 с.

30. Лебедева Н. М. Когнитивная лингвистика как разновидность интерпретирующего підходу. *Филология: научные исследования*. 1994. №4. С.17–33.

31. Леонтьев А. А. Язык, языковая деятельность. Москва : Наука, 1969. 157 с.

32. Лихачев Д. С. Концептосфера русского языка. *Русская словесность. От теории словесности к структуре текста: Антология*. Москва, 1997. С. 280–287.

33. Мальцева Д. Г. Страноведение через фразеологизмы. Москва : Высшая школа, 1991. 176 с.

34. Маргулис В. Д. Фразеологические способы выражения иронии. *Фразеологическая система английского языка: межвуз. собр. науч. тр.* Челябинск, 1985. С. 44–48.

35. Мартинюк А. П. Когнітивно-дискурсивний напрям дослідження концептів у сучасній лінгвістиці. *Проблеми романо-германської філології: Зб. наук. пр.* Ужгород, 2006. С. 92 – 107.

36. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика: Учебное пособие. Минск : ТетраСистемс, 2004. 266 с.

37. Миркин В. Я. Развернутые тезисы о концептах. *Вопросы когнитивной лингвистики*. 2004. № 1. С.53–64.
38. Опарина Е. О. Роль культурного компонента в семантике метафор. *Языковые и ментальные стереотипы в синхронии и диахронии*. 1995. №2. С.91–94.
39. Пименова М. В. Введение в когнитивную лингвистику. Вип 4. Концептуальні дослідження. Кемерово : КГУ, 2004. 208 с .
40. Попова З. Д., Стернин И. А. Язык и национальная картина мира. Воронеж: ВГУ, 2002. 202 с.
41. Попова З. Д., Стернин И. А. Понятие «концепт» в лингвистических исследованиях. Воронеж : ВГУ, 1999. 154 с.
42. Попова З. Д., Стернин И. А. Очерки по когнитивной лингвистике. Воронеж : ВГУ, 2003. 226 с .
43. Потебня А. А. Думка і мова. Київ : СИНТО, 1993. 192 с .
44. Скляревская Г. Н. Метафора в системе языка. Санкт-Петербург: Наука, 1993. 152 с.
45. Слишкин Г. Г. Дискурс и концепт (про лінгвокультурные подходы к изучению дискурса). *Языковая личность: институционный и персональный дискурс*. 2000. №1. С. 38.
46. Словарь русского языка: в 4 т. / под. ред. А. П. Евгеньевой.– Москва: Полиграфресурсы, 1999. Т.1. 702 с.
47. Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы / пад. рэд. М. Р. Судніка, М. Н. Крыўко. 4-е выд. Мінск: Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі, 2005. Т.1. 456 с.
48. Brackenbury G. *Studies in English Idiom*. London: Macmillan, 1958. 230 p.
49. Cambridge Dictionary. Режим доступа: <http://dictionary.cambridge.org/>
50. Fries Ch. Some Notes on the Inflected Genitive in Present Day English Language. 1938. Vol. 14, №2. 417 p.

51. Heine B. Possession. Cognitive Sources, Forces and Grammaticalization. Cambridge: Cambridge University Press, 1997. 274 p.
52. Hubscher J. A. Modern English Grammar. Lausanne : Librairie Payot, 1947. 440p.
53. Ilysh B. The Structure of Modern English. Leningrad : Prosvesheniye, 1965. 350 p.
54. Koptjevskaja-Tamm M. Possessive Noun Phrases in the Languages of Europe. In Noun Phrase Structure in the Languages of Europe. Berlin, 2003. P. 621–722.
55. Lacoff G. Hedges: A Study in Meaning Criteria and the Logic of Fuzzy Concepts. Papers from the 8th Regional Meeting, Chicago Linguistic Society. Chicago, 1972. P. 183–228.
56. Langacker R.W. Foundations of cognitive grammar. Vol.1. Theoretical Prerequisites. Standford: Standford University Press, 1987. 516 p.
57. Leech G., Svartvick J. A Communicative Grammar of English. Moscow: Prosvesheniye, 1983. 380 p.
58. Longman Dictionary of Contemporary English [Электронный ресурс]. – Электрон. дан. (366 Мб). – Pearson Education Ltd., 2000. – 1 электрон. опт. диск (CD-ROM).
59. Longman Dictionary of Contemporary English. Режим доступа: [HTTPS://WWW.LDOCEONLINE.COM/](https://www.ldoceonline.com/) Online Business Dictionary. Режим доступа: <http://www.businessdictionary.com/>
60. Lyons J. Linguistic Semantics: An Introduction. Cambridge: Cambridge University Press, 1986. 356 p.
61. Matzner E. Zur Kategorie des Kasus in Moderne English. Berlin : Jaron, 1970. 360 p.
62. Oxford Learner`s Dictionary. Режим доступа: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>
63. Plank F. Possessives and the distinction between determiners and modifiers. Journal of Linguistics. 1992. №28. P. 453–468.

64. Poutsma H. A. Grammar of Late Modern English. London : P. Noordhoff, 1968. 245 p.

65. Random House Webster's Unabridged Dictionary [Электронный ресурс]. – Электрон. дан. (517 Мб). – Random House, Inc., 2002. – 1 электрон. опт. диск (CD-ROM).

66. Webster's Dictionary of English Usage. Режим доступа: <https://www.merriam-webster.com/>

СПИСОК ФАКТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ

67. URL : https://ru.wikipedia.org/wiki/Вовк_с_Уолл-стрит .

68. URL : <http://baskino.me/films/biograficheskie/9451-volk-s-uoll-strit.html>.

69. URL : <http://www.interlingua.com/an/ceid>.

70. URL : <https://www.amazon.com/Random-Websters-Unabridged-Dictionary-Second/dp/0375425993>

71. URL : <https://www.merriam-webster.com>

72. URL : <https://www.ldoceonline.com/howtouse.html>

73. URL : <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com>

74. URL : <https://www.collinsdictionary.com/api/collins-cobuild-advanced-learners-dictionary-british,64,НСА.html>

75. URL : <https://dic.1963.ru/rec/1617>

76. URL : <https://dictionary.cambridge.org>

77. URL : <http://moby-thesaurus.org>

78. URL : <https://slovar-vocab.com/english/collegiate-thesaurus-vocab.html>

79. URL : <http://www.freecollocation.com>

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

80. <https://gutenberg.ca/ebooks/hemingwaye-oldmanandthesea/hemingwaye-oldmanandthesea-00-h.html>

SUMMARY

The object of the given study is the linguoconcept AMBITION in the English-speaking world.

The purpose is to analyze the components of the linguoconcept AMBITION macrostructure and the means of its realization in the English-speaking world.

The theoretical and methodological principles: numerous scientific works of the national and foreign scientists devoted to the actual problems of the concepts theory (V. I. Karasyk, D. S. Likhachev, O. S. Kubryakova, V. I. Mirkin, Y. A. Sternin, Z. D. Popova), including works related to the study of conceptual model creation problems (O. O. Potebnya, M. V. Pimenova, N. V. Kryuchkova, S. V. Kuzlyakin, M. L. Kovshova, A. P. Martyniuk).

The obtained results: the periphery consists of the interpretation field that contains the estimations and interpretations of the content of the macroconcept AMBITION among different native speakers. The periphery of this macroconcept is related to the phraseological units of the language. Like any concept, the macroconcept AMBITION has a multicomponent structure and occupies one of the basic places in the modern English-speaking picture of the world. The concept of AMBITIVITY is reproduced by seminal analysis of the lexeme that denotes it.

The definition analysis of the lexemes *ambition*, *ambitious* that denote the English macroconcepts AMBITION allows to distinguish the cognitive signs of *ambition: desire, determination, wish, wanting*, as concept microspheres. Therefore, the meaning of the language for the cognitive science is extremely great, because by means of the language you can objectify intellectual (mental and cognitive) activity, that is to verbalize it.

Key words: *the concept, the conceptsphere, the microconcept, the macroconcept, the lexeme.*

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Герасименко Дар'я Олександрівна, студентка 2 курсу, заочної форми здобуття освіти факультету іноземної філології спеціальності 035 філологія германські мови та літератури (переклад включно) перша - англійська освітньої програми мова і література (англійська), адреса електронної пошти підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Реалізація концепту AMBITION в сучасній англійській мові (на матеріалі повісті Е. Хемінгвея “Старий і море”» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____

Підпис _____

ПІБ (студент) _____